JÄRVA TEATAJA

NR. 134. LAUPÄEVAL, 20. NOVEMBRIL 1943. A. 3. AASTAKÄIK. ÜKSIKNUMBER 5 PENNI

Ilmub teisipäeval, neljapäeval ja laupäeval. Tellimishind: kodumaale Rmk. 0.60 ja välismaale Rmk. 1.— kuus. Aadressi muutmine 20 pn. Kehtivad kuulutuste hinnakirjad: O — nr. 1 ja R — nr. 1. Paide trükikoja trükk. ● Toimetus ja talitus: Paide, Turg 10, tel. 30. Toimetuse kõnetunnid tööpäevadel kl. 8—12. Talitus avatud tööpäevadel kella 8—17.30, laupäeval kl. 8—13. Peatoimetaja: Johannes Kaup. Väljaandja Kirjastus Eesti Ajaleht

Egeuse meres vallutati jälle kolm vaenlase valduses olnud saart

Kiievi võitluspiirkonnas püüavad nõukogud siduda saksa vasturünnakute edu. Smolenskist lääne pool tekitati vaenlasele jälle raskeid inim- ja tankikaotusi

Führeri peakorterist, 19. nov. Sõjajõudude ülemjuhatus teatab:

Suures Dnjepri käärus ründas vaenlane kestvate sajusilmade juures eile ainult nõrgemate jõududega, kusjuures ta löödi kõikjal tagasi. Ka Tsherkassi juures jäid mitmed vaenlase rünnakud ja jõe ületamiskatsed tagajärjetuiks.

Arvukate ägedate, kuid seejuures tagajärjetute rünnakutega Kiievi võitluspiirkonnas püüdsid nõukogud saksa vasturünnakute edu siduda. Meie üksused murdsid vaenlase tugeva vastupanu, laiendasid julges rünnakus oma rünnaktulemust ja võtsid arvukalt vaenlase poolt visalt kaitstud asulaid. Korosteni ruumis kestavad kibedad võitlused alanematult.

Retshiza lõigus tekkis samuti kestvaid võitlusi. Tugevad vaenlase rünnakud vahelduvad meiepoolsete jõuliste vasturünnakutega.

Smolenskist lääne pool nurjasid meie diviisid ka eile kõik ülekaalukate jõududega teostatud nõukogude läbimurdekatsed ja tekitasid vaenlasele taas kõrgeid inim- ja tankikaotusi.

Edela pool Nevelit sunniti mõned sissemurderuumist ründavad vaenlase osad võitlusse ja hajutati pärast osalt raskeid võitlusi.

Vaenlase tormijooksude edukal tõrjel Smolenskist lääne ja loode pool oli eriline osa grenaderiderügement (Mot) 119-da 2. pataljonil major Nagengasi juhtimisel, saksa 14. jalgväediviisil kindral-leitnant Floerke ja ida-preisi 206. jalgväediviisil kindral-leitnant Hitteri eeskujulikul juhtimisel.

Lõuna-Itaalias möödus päev, väljaarvatud elav eelpostide tulevahetus rinde idajõigus, üldiselt vaikselt.

Egeuse meres tungisid kerged saksa merejõud eile Lerosest põhja ja loode pool asuvatele Lipsose, Patmose ja Nicaria saartele. Nad sundisid Badoglio-vägede itaalia meeskonnad neil saartel relvad maha panema ja võtsid ulatuslikult sõjasaaki.

Vaenlase lennuüksused ründasid eile päeval Norra alasid ja möödunud ööl mitut asulat Lääne- ja Põhja-Saksamaal, nende hulgas ka riigi pealinna. Suurimaist kahjudest teatatakse Mannheimist. Elanikkonnal oli väiksemaid kaotusi. Õhukaitsejõud hävitasid senistel teadetel 46 briti-põhjaameerika pommilennukit.

Saksa rasked võitlustennukid pommitasid ööl vastu 19. nov. üksikeesmärke Londoni linnapiirkonnas.

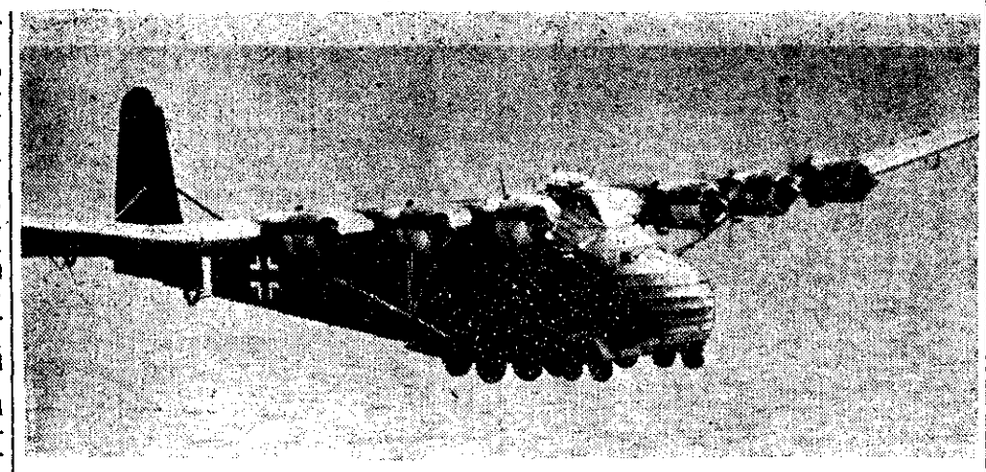

Me 323, maailma suurim maalennuk, 6-mootoriline õhuvalitseja, milline juba mõnda aega Saksa-õhujõududes kasutusel, eriti transportmasinana pikkadel liinidel. (PK.-sõjakirj. Seeger-Atl. Wb)

Meretoetuspunkt Leros vallutati

Vaenlase merejõududele tekitati seejuures raskeid kaotusi. Saadi hulk vange ja sõjasaaki

Führeri peakorterist. 17. nov, Sõjajõudude ülemjuhatus andis kolmapäeva õhtul järgmise eriteate:

Neljapäevase visa ja vahelduva võitluse järele arvuliselt ja relvastuselt ülekaalukas vaenlase vastu vallutasid saksa sõjaväe ja õhujõudude üksused kindral-leitnant Müller juhtimisel 16. novembril inglise meretoetuspunkti Lerose.

Operatsioonist osavõtvad sõjalaevastiku ja õhujõudude võitlusüksused löid oma otsustava ja mõjuva panusega eeldused maabumiseks, põhjustades vaenlase mere- ja õhujõududele raskeid kaotusi.

Nad saavutasid tugevale tõrjele vaatamata eeldused maabumiseks kaljusaarel, kuna võitlus- ja sõõstvõitluslennukiteüksused halvasid vastupanujõu lõplikult.

Vapratele maabumisvägedele alistusid 200 inglise ohvitseri ja 3000 meest saare inglisest komandandi kindral Tilney juhtimisel ja 5000 meest itaalia Badoglio-vägedest itaalia admirali Bascharpa juhtimisel. 16 rasket inglise õhutõrjekahurit, kakskümmend 2-sentimeetrilist õhutõrjekahurit, umbes 120 kahurit kuni 15 sentimeetrilise kaliibriga ja 80 õhutõrjekuulipildujat saadi saagiks.

Eelnenud päevadel hävitati sõjalaevastiku ja õhujõudude poolt 9 hävitajat ja saatepaati, keks valvelaeva, kaks allveelaeva, üks kahurpaat, neli kaubalaeva ca. 12.000 brt., samuti arvukalt vähemaid järelveosõidukeid. Üht ristlejat, üht hävitajat ja kaht saatepaati tabati raskesti või hävitavalt.

Läti vastus Moskvale

Riia töötajaskonna võimas bolshevismivastane meeleavaldus

Riiast, 15. 11. Laupäeval leidis Riia toomiväljakul aset võimas bolshevismivastane meeleavaldus, millest võtsid osa kõigi Riia käitiste töötajad. Esimesena astus poodiumile üks metaliitöölisi ja selgitas käimasoleva meeleavalduse tähtsust, pöördudes kogu kultuurmaailma poole. Seejärel võttis sõna Kutsekogude Keskliidu Riia piirkonna juhataja Raitums, kes andis lühikese ülevaate esimesele maailmasõjale järgnenud bolshevistliku võimutsemise ajajärgust 1919. aastal. Järgnevail iseseisvus- ja rahuaastail kiputi idast ähvardavat ohtu unustama, mistõttu 17. juuni 1940 kujunes valusa ärkamise päevaks, millele järgnev kannatuste aasta tõi läti rahvale palju pisaraid ja verd, õigusetust ja lootusetust, kuni viimaks 1941. a. juulis järgnes pääsmine.

Tänasel päeval, jätkas kõneleja, pole läti rahvas kokku tulnud aja raskuste üle kurtma, vaid et teha teatavaks oma tahe võidelda igal võimalikul viisil kaasa kuni bolshevike lõpliku hävitamiseni. Kõneleja ütles: „Moskva konverentsil loovutati meie maa ja rahvas bolshevismile. Meie tahtmisest küsimata on meie omaaegsed sõbrad koos Ameerikaga meid meie tuleviku elamisvõimalustega hoolimatult maha müünud. Nad on nõustunud bolshevike kategoorilise nõudega meid kui „Nõukogude rahvast" Moskvale välja anda."

Selle üle võiks ehk naerda, jätkas kõneleja, kui ei oleks teada, et konverentsilaua tagant Moskvas kõlanud fraasid varjavad kõigi aegade suurimat brutaalsust ja jäledaimat kuritegu. Seepärast siis see kõigi töötajate protestimeeleavaldus ja üleskutse Volhovi soodes võitlevaile läti leegionäridele, et nende võitlusvaimu kiunitada ja neile ütelda: läti venaad ja õed kodus võitlevad bolshevismi vastu kuni viimse suure arveteõiendamise päevani.

Seejärel kõneles Kutsekogude Keskliidu juhataja Roja. Tema lõppsõnade järel: „Me võitleme bolshevismi vastu, ning võitleme tema vastu kuni võiduka lõpuni. See on meie sügavaim veendumus ja usk, see on meie paudika Läti tulevikule!" avaldasid koosolijad vaimustatud pooleloidu, kuni meeleavaldus lõppes kümnete tuhandete töötajate suust kostva võimsa rahvushümniga.

Kuusinen tulevat kolikambrist välja

„Krasnaja Zvezda" vihjed bolshevike kavatsusist Põhja-Euroopas

Stokholmist, 16. 11. Rootsi ajaleht „Nya Dagligt Allehanda" taiteerib oma erisõnumis Moskvast Nõukogude sõjaväe häälekandja „Krasnaja Zvezda" väljendusi, mis uuesti selgitavad Nõukogude kavatsusi Soome suhtes.

Kui saabub arveteõiendamise tund, lähevad soomlased sama teed kui sakslased, kirjutab Nõukogude leht. Praegune Soome valitsus pidavat siis tagasi astuma ja ruumi tegema isikutele, kes „on valmis Nõukogude Liiduga hästi läbi saama". Ei tohtivat unustada, et Põhja-Euroopa suutvat rahu ja korda säilitaga ainult tiheda koostöö Nõukogude Liiduga.

Kuusinen tulevat nii siis kolikambrist välja tuua, kui saabub olukord, nagu Moskva seda soovib. Taolised kujud ei ole aga ainult Soome jaoks ette nähtud, vaid kogu Põhja-Euroopa jaoks, nagu bolshevike ajaleht seda täie avameelsusega tunnistab. Seda peaksid arvesse võtma ka need teatavad isikud Põhjalas, kes usuvad, et tulega võib karistamatult mängida.

Vaenlase toetuspunkt Samos Lerose alistumise läbi isoleeritud

Lerose kadumamineku järele seisab Egeuse meres vaenlase käsutuses ainult veel Samose saar, mis on nüüd igast küljest sisse piiratud saksa toetuspunktide poolt, olles seeläbi isoleeritud. Võitlustes Lerose vallutamiseks paistis eriti silma jõjalaevastik, mille hooleks oli dessandika vajaliku transpordi teostamine ja kaitsmine. Õhujõud teostasid kogu aktsiooni võitlus- ja sõõstvõitluslennukite mõjuva sekkalöömisega, millega operatsioon kujunes kolme väeliigi uueks ühissaatuseks. Selle edu ja eelkõige arvuline suhe, milles ründajad kaitsjatega seisid, annavad nut lisa saksa sõdurite võitlusjõu ja moraali hindamiseks viiendal sõja-aastal.

See sõda lõpeb kindla võiduga

Berliinist, 16. 11. Riigiminister dr. Goebbels esines Friedrichstadtis kahetunnise kõnega, mis kujunes saksa rahva vankumatu võiduteadvuse ja fanaatilise tahte veenvaks väljenduseks jätkata praegust sõda võiduka lõpuni ükskõik millise hinnaga.

Üksikasjalises käsitluses puudutas riigiminister praeguse ajaloolise võitluse põhimõttelisi probleeme ja ütles muu seas, et praeguses sõjas ei ole tegemist üksikute linnade või provintside puutumatusega, vaid saksa rahvasliku olemasolu ja kohaga, mis kuulub saksa rahvale maailma rahvaste ühiskonnas. Kui saksa rahvas säilitab närvid ja Führeri sõnade kohaselt paneb relvad käest alles 5 minutit pärast kella 12, siis lahendab ta kõik need küsimused, mis kindlustavad saksa rahva tulevikku eelseisvateks sajanditeks.

Dr. Goebbels lõpetas: See sõda lõpeb samasuguse võiduga Saksamaa väliste vaenlaste üle, nagu meile oskas sai Saksamaal võitluses võimu pärast.

Suur-Ida-Aasia ajakirjanikkude konverents Tokios

Tokiost, 17. 11. (DNB). Tokios avati kolmapäeval esimene Suur-Ida-Aasia ajakirjanikkude konverents. Oli ilmunud 82 esindajat Suur-Ida-Aasia kõigilt aladelt, et ühiselt välja töötada juhtnööre sõjapidamise toetamiseks ja Suur-Ida-Aasia loomiseks. Selle kokkutuleku tähtsust rõhutati informatsiooniameti preisidendi ja Suur-Ida-Aasia ministri tervituskõnedes, samuti ka läkituste ettelugemisega, mis olid saabunud Saksamaalt ja teistelt sõbralikkudelt ning liitlasrahvastelt.

Bougainville ületab kaugelt Pearl Harbouri

Tokiost, 17. 11. (DNB). Sõjalaevastiku informaator, mereväekapten Tashiro teatas tänasel Suur-Ida-Aasia ajakirjanikkude konverentsil Tokios oma kõne ajal peakorteri poolt vahepeal väljakuulutatud sõjalaevastiku võitlustulemusi vetes Bougainville saare juures. Ta ütles veel: „Võitlustegevus jätkub; sealse õhulahingu algusest saadik on juba nüüd saavutatud tulemus, mis kaugelt ületab ameeriklaste kaotused Pearl Harbouris.

Laenukaupade tasuks kihutuskirjandust

Stokholmist, 16. 11. „Laevad, mis veavad rendi- ja laenukaupu Nõukogude Liitu, pöörduvad tagasi USA-sse propagandamaterjaliga tuhandete ajalehtede ja ajakirjade näol", seletas Washingtonist saabunud teateil Michigani osariigi vabariiklik rahvasaadik Dondero saadikutekojas. See kominterni nõllise „laialisaatmise" groteskse peitemanöövri sensatsiooniline paljastamine on äratanud USA laialdastes ringkondades elavat tähelepanu.

Dondero seletus oma kõnes edasi, et konverents olevat küll täiendanud sidet Ameerika ja Nõukogude Liidu vahel, kuid bolshevistlike kirjutiste toimetamine laevadel USA-sse on ebaõiglaks vastastikustes suhetes. Need ajalehed sisaldavad artikleid, milles nõutakse bolshevistlike üksuste loomist Ühendriikides. Nende ajalehtede ja ajakirjade transportimine olevat alanud alles pärast kominterni „laialisaatmist".

Ameerika rahvasaadiku paljastused Washingtoni parlamendis tõendavad ilmekalt, kui õige oli suhtuda Moskva seletusse kominterni „laialisaatmise" kohta skepsisega, mis on Nõukogude selliste teadete puhul möödapääematu.

Vihalaine Londonis

Stokholmist, 17. 11. Sündmused Lerose saarel leidsid Londonis elavat vastukaja. „News Chronicle" külvab Inglise vastutavad sõjalised asutused üle etteheidetega, et nad olevat alahinnanud Dodekanesi saarte sõjalist tähtsust. Kõik suurepärased kõnelused anglo-ameeriklaste eelseisvaist rünnakukavatsustest Egeuse meres olevat asjatud, kuni need saared ei olevat kindlasti anglo-ameeriklaste pihus. „Anglo-ameeriklaste strateegia ei ole ilmselt osanud antud võimalusi ära kasutada."

Mehised ja tõsised sõnad

Oleme juba toonud oma lehes sõnumi Kohila suurpäeva kohta, milline toimus läinud pühapäeval ja kus pikema sõnavõtuga esines Harju-Järva piirkonnakomissar, SA-oberführer Walter. Oma sõnavõtus piirkonnakomissar kriipsutas kõige pealt alla tungivat vajadust, mille kirjutab silmapilk meist erandituit igaühele ette aja range käsuna — täita oma kohustusi võitleva rinde ja tagala vastu, ja jätkas siis suurest sisemisest soojusest kantuna: „Aeg on praegu karm ja sõda varjab kõik, mis on mugav ning õilis. Peame taluma kõik raskused ja jõudma läbi vaeva ja viletsuste võidule.

Eesti rahvas on oma ajaloo vältel kannud suuri raskusi, kuid ta on jäänud püsima ja seisab julgelt ning kindlalt oma maapinnal.

Ka saksa rahvas võitleb praegu äärmiste raskustega, kuid ta ületab need raskused. See võitlusvaim on lähendanud saksa ja eesti rahva teineteisele ja nii seisavad need rahvad nüüd ühises võitluses ühise vaenlase vastu.

Niikaua kui seisame võitluses, peame ennast koos pingutama. Eesti saatus oleneb Saksamaa saatusest. Kaotab Saksamaa, siis on ka Eesti kadunud.

Uskuge mind, hellitan eneses parimaid ja soojemaid tundeid eesti rahva ja maa vastu. Praegu ei seisa küsimus mitte selles, kas oled sakslane või eestlane, vaid kas koos elada või surra.

Minu soov ja palve on: jääge headeks, tublideks, vapraiks ja usinaiks eestlasiks, nagu te seda alati olete olnud oma ajaloo vältel. Meie jääme tublideks sakslasteks ja nii leiame me teed üksteise juurde ja südamesse."

Mõistes seejärgi teravalt hukka neid kuulujutte ja sosistamisi, milliseid vabritseerivad meie ühised vaenlased ja milliste eesmärgiks on kõigutada kõige raskemal ajal meie kodurinnet ning külvata vaenu eestlaste ja sakslaste kui võitluskaaslaste vahele, rõhutas piirkonnakomissar oma kõnes edasi: „Mina kinnitan siin täna ametlikult, et arenegu sõjakäik kuidas tahes — Eesti julgeolek on kindlustatud.

Eesti piiri ei ületa ükski punaväe võitlev sõdur. See maa siin on eestlaste maa ja jääb ka nende omaks. Eestlased on seda maad harinud, on ta eest raskeid ohvreid toonud, kuid nad ei ole hävinud.

Ka talud on alati teie omad olnud, kellelgi ei ole õigust neid ära võtta. Talupoeg ei ole maast lahutatav.

Kinnitan veel kord, et Eesti on kindlas olukorras. Võitleme ja kannatame kõik raskused ühiselt — oleme väärikad meie eest langenuile. Heisakem kõrgele Eesti lipp ja kandkem hoolt selle eest, et ta ei langeks. Eesti rahva au on puhas ja Kõigekõrgem ei jäta ka tulevikus maha eesti rahvast. Eesti rahvas peab oma tasu saama."

Kõneleja lõpetas hüüdega eesti keeles: „Elagu vaba eesti rahvas!"

Need mehised ja julged sõnad on meile seda väärtuslikumad, et neis avaldub sügav ja võltsimatu sõprus eesti rahva vastu. See sõprus ei ole ühe vastutaval kohal seisva sakslase isiklik tundeavaldus, vaid Euroopa valitseva, juhtiva ja raskes võitluses tulevikku kujundava elujulge rahva suhtumine väikerahvasse, kellele jälle kord on lubatud ja kuulutatud karm surmaotsus nende poolt, kelle lühikese siinolekuaja jäljed ei ole veel kustunud ega kustu siit iialgi.

Eesti Omavalitsuse juht dr. Mäe on oma kõnedes enam kui kord rõhutanud ja analüüsinud sõbra tähtsust ja selle mõiste õiget sisu. On aeg, et meenutaksime ta sõnu seoses piirkonnakomissari kui Führeri ja saksa rahva kohapealse esindaja eeltoodud sõnadega. Ei või ega saagi olla paremat võrdlust sõpruse mitmepalgelisusele, kui see, mis meile nüüd selgunud ja mis meie arusaamas kordub eeltoodut lugedes taas värske jõuga. Kord tulid bolshevikud siia Eesti „sõpradena", keelasid meie rahvusvärvid, meie hümni ja kõik, mis meile oli rahvuslik ja püha. Ärgem rääkigemgi verest, tuhast ja pisaraist, mis järgnes hiljem. Oli see sõprus? Nüüd seisavad meie ees must valgel sõnad: „Jääge headeks, tublideks, vapraiks eestlasiks, nagu meie jääme tublideks sakslasiks. Heisakem kõrgele eesti lipp ja hoolitsegem, et ta iialgi ei langeks. Elagu vaba eesti rahvas!"

Mõtelgem korraks kõige selle üle pikemalt ja põhjalikumalt järele. Need mehised sõnad on seda väärt ja neis kajastuv sõprus nii sügav, võltsimatu ja aus, et peame omalt poolt kinnitama: „Iga eestlane näitab tegudes, et ta oskab hinnata ausat sõprust. Koos, sõpradena kõrvuti, läheme läbi raskete aegade ja karmide võitluste vastu võidule ja selle taga helkivale ilusale tulevikule."

—sp.

Bolshevikud ründasid asjatult

Iga uus päev suurendab enamlaste inim- ja materjalikaotuste hulka

Führeri peakorterist, 18. nov. Sõjajõudude ülemjuhatus teatab:

Suures Dnjepri käärus jätkasid nõukogud ka eile oma asjatuid rünnakuid edela pool Dnjepropetrovskit ja põhja pool Krivoi Rogi. Tugevates ja vaenlasele erakordselt kaotusrohketes võitlustes hävitati ainult ühe soomusdiviisi rindelõigus üksi 58 nõukogude tanki.

Loode pool Tsherkassõid valitseb elav kohalik võitlustegevus.

Võitlusruumis lääne pool Kiievit tungisid meie väed ägedate vaenlase rünnakute tõrjumise järel edasi põhja poole ja võitsid tähtsaid maastikuosi tagasi. Korosteni juures kestavad rasked võitlused ülekaalukate vaenlase jõududega edasi.

Ruumis Homeli ees tõrjuti edela pool linna vaenlase tugevad, tankidest toetatud rünnakud, kohalikud sissemurrud riivistati. Põhja pool linna nurjusid vaenlase uued rünnakud.

Lääne pool Smolenskit jätkub tõrjelahing alanematu ägedusega. Koondatud jõududega päev läbi ründavad nõukogud lõödi, kohati ägedates lähivõitlustes, veriselt tagasi. Vaenlane kaotas seejuures siin eilsel päeval 94 tanki.

Ruumis ida pool Vitebskit ründasid nõukogud palju kordi tulutult.

Edela pool Nevelit on käimas ägedad võitlused mitmete, sissemurruruumist lõuna ja kagu poole tungivate vaenlase jõududega.

10. õhutõrjediviisi üksused paistsid võitlusruumis Kiievi ja Žitomiri ees silma eriti oma otsustava sekkalöömisega maavõitlustes. Lõuna-Itaalia rindel valitses ainult mõlemapoolne kahurväe ja luuretegevus.

Vaenlase õhujõudude rünnakukatsed möödunud ööl riigi lääne- ja põhjaaladele põhjustasid väheseid kahjusid. Kokku tulistati eile Saksamaa, vallutatud läänealade ja Vahemere kohal alla 16 vaenlase lennukit, enamikus rasked pommilennukid. Atlandi kohal tulistati alla üks vaenlase suur lennupaat.

Eesti ja Läti kommunismivastaste meeleavalduste vastukajad Shveitsis

Bernist, 17. 11. Eesti ja läti rahva meeleavaldused, eriti suur demonstratsioon Riias, leiavad Shveitsi ajakirjanduses suurimat tähelepanu. „Gazette de Lausanne" seletab: Stalin ütles oma 6. novembri kõnes selle välja, millest Moskva kommünikee vaikis, nimelt, et Leedu, Läti, Eesti ja Soome rahvaid tahetakse alistada nõukogude reziimile. „Liitlaste pealinnades võeti see nõue vastu, nagu oleks see endastmõistetav. Selleie astuvad vastu need, kes oleksid peamised ohvrid „Euroopa vabastamisel" bolshevikkude poolt. Nendes maades võivat, jätkab leht, konstateerida, et töölised kuuluvad kommunismi vihasemate vaenlaste hulka. See olevat ka paratamatu.

USA ja Nõukogude Liidu „ühised huvid"

Genfist, 16. 11. (DNB). USA välisminister Hull seletas ajakirjanduse esindajatele, et ta ei tea teist kahte maad, kel oleks enam ühiseid huvisid ja vähem lahkuminekuid kui Ühendriikidel ja Nõukogude Liidul. Iseloomustavai kombel ei maininud ta seejuures Inglismaad.

Pakid Eesti grenaderidele lähetatakse teele pühapäeval

Rindel asuvaile Eesti brigaadi vabatahtlikele lähetatakse pühapäeval, 21. novembril, segarongi nr. 355 koosseisus Tallinnast teele vagun pakkidega. Rong peatub sõiduplaani järgi kõigis jaamades, kusjuures Aegviidus ollakse kell 4.03, Tapal 4.51, Jõgeval 8.27, Tartus 9.49, Elvas 11.11 ja Valgas 13.45.

Rongi peatuse ajal jaamades võetakse vabatahtlikele pakke vastu ka otseselt vagunis.

Jaapanlaste tagajärjekas tõrje

Tokiost, 19. nov. (DNB). Ühest nimetamata jaapani baasist teatatakse ägedast õhurünnakust, mis toimus kesknädalal Buka saarel Bouganvilleist põhjas. Enam kui sajast ründajast tulistasid jaapani lennukid alla 48. Vaenlase pommitajate poolt tekitatud kahjud on väga tühised.

Jaapani õhujõud omalt poolt ründasid ööl vastu 19. novembrit vaenlase positsioone Mono saarel, kusjuures pommiheidetega tekitati mitmes kohas tulikahjusid. Tororina vastu suundusid samuti mitu jaapanlaste rünnakut, tekitades kahjustusi ning uputades peale selle veel 3 maabumispaati. Ka sellest üritusest, samuti kui rünnakust Monole, pöördusid kõik jaapani lennukid tagasi.

Euroopa reetmise eellugu arenes juba 1923. aastal

Prantsuse välisministeeriumi arhiivis avastati sensatsiooniline sir Eyre Crowe' ülestunnistus, mis valgustab ka 1. dets. 1924. a. eellugusid

Inglismaa purustab sillad Euroopasse

Nõukogude Venemaa, Suur-Britannia ja Põhja-Ameerika Ühendriikide välispoliitika juhtide vahel Moskvas peetud konverents on Euroopat ähvardava akuutse bolshevistliku ekspansioonihädaohu uuesti nihutanud poliitilise huvi keskpunkti. See kogu õhtumaist kultuuri, majandust ja korda ähvardav hädaoht kestab juba alates bolshevismi võimuletulekust Venemaal. Ainult Saksa armeed ja nendega ühinenud Euroopa abiväed kaotavad bolshevismi hädaohu täielikult ja lõpulikult. Inglise-Ameerika poliitika, mis aimab Euroopa noorte jõudude poolt kolmikliidu paktis ja antikominterni kokkuleppes proklameeritud uuskorralduses oma plutokraatlikkude huvide kahjustamist, tungib Euroopa tõrjerindele bolshevistliku maailmarevolutsiooni vastu seljatagant kallale nii sõjaliselt kui ka tsiviilelanikkonna vastu sihitud õhuterrorrünnakutega. 19. kuni 30. oktoobrini kestnud Moskva konverents kinnitas aga selle Euroopa häbiväärse reetmise aila uue pitsati. „Südamlikus üksmeeles" bolshevistliku liitlasega, kes — alates tsaarimõrvaga Jekaterinburgis kuni Katõnini on elnud loendamatute miljonite inimeste mõrvariks ja kes hoolimata kõigist varjamiskatseist jätkab oma verist hävitustööd kuni oma võimu kokkuvariseminseni, loovutatakse Euroopa rahvad ilma igasuguse südametunnistuse piinata punasele kaosele.

Niipalju kui Inglismaa on seejuures mängus, vastab tema hoiak, mis nurjub Saksa-Euroopa rinde kangelaslikkuse ja tegevuse tõttu vanale traditsioonile. Selle kohta on aneks tõendiks üks briti oma ülestunnistus, mille väljendas täpselt 20 aasta eest hoolimatu selgusega sir Eyre Crowe — üks Londoni poliitika tegelasi, kes Eduard VII kõrval on läinud ajalukku hukatuslikema briti kaasstüdlasena esimese maailmasõja puhkemises. 1940. a. suvel sõjaaegiks saadud Prantsuse välisministeeriumi arhiivis leiduvate originaaldokumentide põhjal, millest tähtsaimad avaldatakse faksimilidena, võib teatada järgmist:

Prantsuse saadik Riias, Martel, esitas telegrammis nr. 38/39 — 6. nov. 1923. a. Quai d'Orsay'le kaks Läti väliminister Meierovitsi küsimust:

1) kas Prantsusmaa oleks antud juhul valmis kokkuleppel Inglismaaga ja Itaaliaga (kellele esitatakse sama toetuspalve) nõudma Nõukogude valitsuselt tema poolt Läti piiril teostatud sõjaliste abinõude seismapanekut, mida Läti poolt võetakse ähvardusena.

2) kas Balti riigid võivad nõukogude kaitsetungi puhul arvestada liitlaste abiga.

Samu küsimusi korrati päev hiljem, s. o. 7. nov. 1923. a. Läti Pariisi saadiku Groswaldi külaskäigul Prantsuse välisministeeriumi Euroopa-osakonna alamdirektor de Lacroix'le. Prantsuse vastus oli põiklev ja tagasilükkav. Esimese küsimuse suhtes tähendas de Lacroix: Prantsusmaal ei olevat mingeid suhteid Nõukogude Liiduga, mille tõttu välisministeeriumil olevat raskusi vastavate esitiste tegemisega Moskvas. Mis puutub teise küsimusse, siis rõhutas Euroopa-osakonna juhataja asetäitja küll Prantsuse poolehoidu Lätile, viidates ühtlasi aga sellele, et Prantsusmaa ja Läti vahel puuduvat liiduleping. Kui Läti pöördunks bolshevistide kallaletungi puhul Rahvasteliidu poole, toetaks Prantsusmaa Läti seisukohta. De Lacroix teatas seda isiklikult (à titre personnel), kusjuures ta ütles sõnaselgelt, et Prantsuse välisministeeriumi astuvat enne ametliku vastuse andmist ühendusse oma liitlastega (Inglismaa ja Itaaliaga).

Selle jutuajamise tulemusena antakse Prantsusmaa suursaadikule Londonis, Saint Aulaire'ile käskkirjaga (nr. 2521) 12. novembrist 1923, millele olukord täpselt edasi antakse, korraldus selgitada Briti valitsuse juures, kuidas nad kavatsevad vastata Läti toetuspalvele ja missuguseid samme nad võimalikult astuksid Balti riikide sõltumatuse kindlustamiseks. Juba viis päeva hiljem, 17. nov. 1923, saadab Prantsuse saadik Saint Aulaire peaminister Poincare'le, kes täitis tol korral ühtlasi ka väliministri kohuseid, järgmise teate temale ülesandeks tehtud järelpärimiste tulemuste kohta:

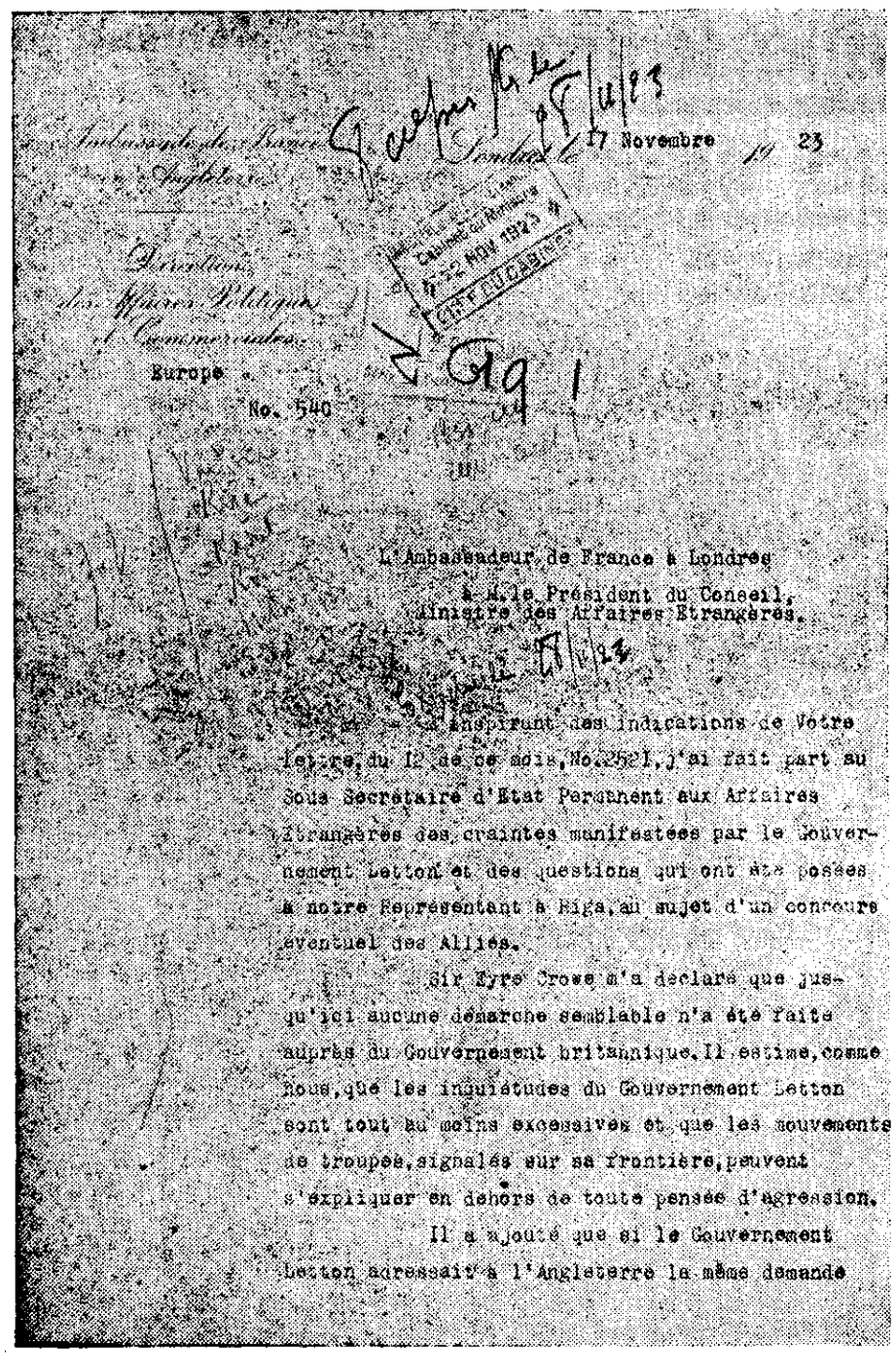

Europe
No. 540

L'Ambassadeur de France à Londres
à M. le Président du Conseil,
Ministre des Affaires Etrangères.

J'ai l'honneur, m'inspirant des indications de Votre lettre du 12 de ce mois, No. 2521, j'ai fait part au Sous Secrétaire d'Etat Permanent aux Affaires Etrangères des craintes manifestées par le Gouvernement Letton et des questions qui ont été posées à notre Représentant à Riga, au sujet d'un concours éventuel des Alliés.

Sir Eyre Crowe m'a déclaré que jusqu'ici aucune démarche semblable n'a été faite auprès du Gouvernement britannique. Il estime, comme nous, que les inquiétudes du Gouvernement Letton sont tout au moins excessives et que les mouvements de troupes, signalés sur sa frontière, peuvent s'expliquer en dehors de toute pensée d'agression.

Il a ajouté que si le Gouvernement Letton adressait à l'Angleterre la même demande

Tõlkena toodud dokumendi nr. 540 tekst originaalkeeles

qu'à nous, on lui ferait une réponse extrêmement réservée. Les Etats baltes, dit-il, ont une tendance à demander aux Gouvernements alliés des conseils qui engagent toujours plus ou moins ceux qui les donnent, ceux qui les reçoivent s'en autorisant ensuite, sauf à en forcer le sens, pour entreprendre une politique plus ou moins aventureuse et même pour solliciter un concours effectif. Le Gouvernement anglais est donc jamais disposé à se laisser entraîner dans des complications qui n'affectent pas immédiatement ses intérêts essentiels. De tous côtés, on l'adjure, selon l'expression de Lord Grey, de couper les amarres avec l'Europe. Ce programme de splendide isolement lui semble imposé par les circonstances, à un moment où le chaos de l'Europe donne à la Grande Bretagne des raisons de se replier sur elle-même et où les projets, sinon les résultats de la Conférence Impériale, lui en indiquent le moyen./.

Prantsusmaa Suursaatkond Inglismaal
Poliitiliste ja kaubanduslike asjade direktsioon
Euroopa
No 540

Londonis, 17. novembril 1923.

Prantsusmaa Suursaadik Londonis
Härra Pääministrile ja Välisministrile.

Teie kirja juhtnõõride alusel 12. skp. nr. 2521 tegin ma Välisministeeriumi alatiselle alamriigisekretärile teatavaks Läti valitsuse poolt avaldatud kartused ning küsimused, mis esitati meie esindajale Riias liitlaste võimaliku kaasabi suhtes.

Sir Eyre Crowe seletas mulle, et seni pole Briti valitsuse juures tehtud ühtegi taolist sammu. Tema arvab nagu meie, et Läti valitsuse mured on vähemalt liialdatud ja et tema piiril märgitud vägede liikumised lasevad end seletada ilma igasuguse agressiooni mõtteta.

Ta lisas, et kui Läti valitsus esitaks Inglismaale sama palve kui meile, siis antaks talle äärmiselt tagasihoidlik vastus. Balti riikidel, ütles ta, on kalduvus küsida liitlaste valitsusilt nõu, mis alati seovad enam või vähem neid, kes neid annavad, kuna need, kes neid saavad, lubavad endale pärast, pääle nende mõtte väänamise, enam või vähem avantüristliku poliitika ajamist ja isegi tõhusa abi taotlemist. Inglise valitsus on vähem kui kunagi valmis laskma end kaasa tõmmata komplikatsioonidesse, mis ei puuduta vahetult tema oluliisi huve. Igalt poolt vannutatakse teda lord Grey väljenduse järgi läbi lõikama köied, mis seovad teda Euroopaga. See splendid isolation'i programm näitab talle olevat pääle sunnitud olusuhteist hetkel, kus kaos Euroopas annab Suur-Britanniale põhjust piirduda iseendaga ja kus impeeriumi konverentsi kavad, kui mitte tulemused osutavad talle selleks vahendi.

Saint Aulaire.

Selle sir Eyre Crowe selgele ülestunnistusele Prantsuse suursaadiku ees järgneb kohe Läti toetuspalve vähem avameelne tagasilükkamine Briti valitsuse poolt, millest köneleb Saint Aulaire'i järjekordne informatsioon Poincare'le (nr. 580 27. novembrist 1923).

See kõlab järgmiselt:

Prantsusmaa Suursaatkond Inglismaal
Poliitiliste ja kaubanduslike asjade direktsioon
Euroopa
Nr. 580

Londonis, 27. novembril 1923. a.

Prantsusmaa Suursaadik Londonis
Härra Pääministrile ja Välisministrile

Läti valitsuse kartused Nõukogude suhtes.

Alatine Alamriigisekretär Foreign Office'is andis mulle äsja Läti valitsuse kartuste asjus Nõukogude suhtes seletusi, mis täiendavad neid, mis ma tegin teatavaks Teie Ekstsellentsile 17. skp. oma telegrammis 541.

Riia valitsus on teinud oma esindajale Londonis ülesandeks järele pärida Foreign Office'ilt, millisel määral Inglismaa oleks valmis toetama Lätit, kas relvade saatmisega või diplomaatilise aktsiooniga Moskvas, juhul kui Lätit rünnatakse, või ähvardatakse sõjaga Nõukogude poolt.

Härra Bisseneek'ile vastati, et samas olukorras täidaks Briti valitsus piinlikult kõiki kohustusi, mis ta võttis enda pääle Rahvasteliidu pakti allakirjutamisega, kuid et praeguses olukorras ei oleks ei kasulik ega võimalik ette näha täpsemaid kohustusi.

Saint Aulaire.

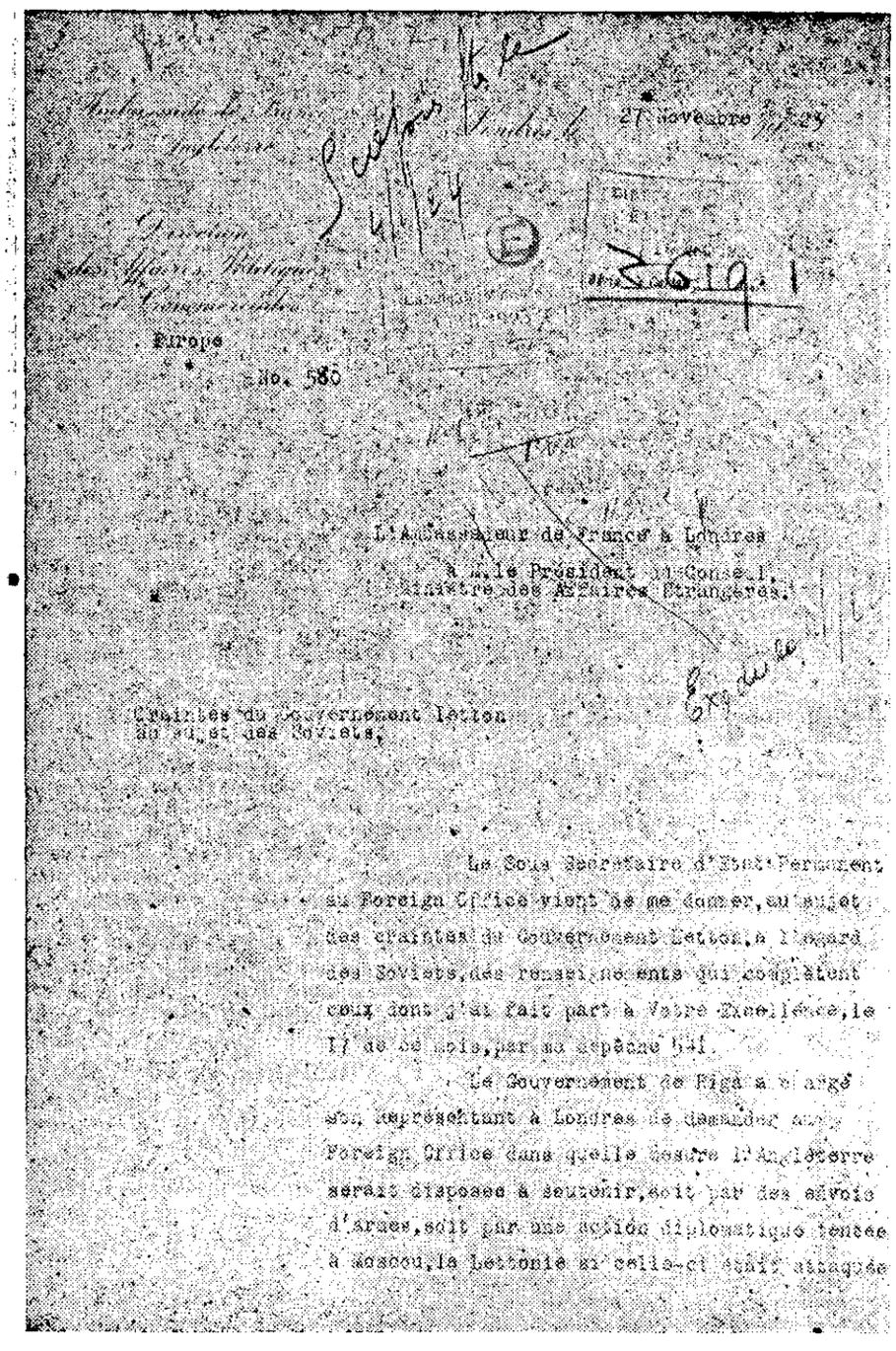

Europe
No. 580

L'Ambassadeur de France à Londres
à M. le Président du Conseil,
Ministre des Affaires Etrangères.

Craintes du Gouvernement Letton au sujet des Soviets.

Le Sous Secrétaire d'Etat Permanent du Foreign Office vient de me donner, au sujet des craintes du Gouvernement Letton à l'égard des Soviets, des renseignements qui complètent ceux dont j'ai fait part à Votre Excellence, le 17 de ce mois, par ma dépêche 541.

Le Gouvernement de Riga a chargé son représentant à Londres de demander au Foreign Office dans quelle mesure l'Angleterre serait disposée à secourir, soit par des envois d'armes, soit par une action diplomatique tendue à Moscou, la Lettonie si celle-ci était attaquée

Dokument nr. 580 originaal

vahel aga jäädakse hoolimatult brutaalse briti põhimõtte juurde: „Käed eemale väikeste rahvaste kaitsmisest! Ja kui punasemaailmarevolutsiooni kaos ähvardab üle ujutada Nõukogude Liidu läänepiire, siis lõhkugem Euroopasse viivad sillad. Elagu splendid isolation, millega me oma saareriigis tahame kaitsta oma „vahetuid peahuvi!"

Ainult mis puutub reetmise ja akuutsete ähvarduste häbitusse, siis võib nentida 1923. ja 1943. aasta sündmuste vahel kaht olulist vahet, mis koormavad briti võlakoormat mitte millegagi enam ületaval viisil. Siis oli Briti välisministeerium nimelt veel küllalt häbelik, et säilitada oma äraütlemist ühele väikesele ohustatud riigile salaaktides ning mitte teatada sellest Kremlile.

Tänapäeval reisib aga mr. Anthony Eden Ameerika hallipäise riigisekretär Hull'i saatel isiklikult Moskvasse, et seltsimees Stalinile, kes oletatavasti oma punaarmeelaste verega toob inglastele ja ameeriklastele kastaneid tulest välja, ostuhinnana plutokraatlike peahuvide toetamise eest lubada allkirja ja pitsatiga mitte ainult Balti rahvaste, vaid enam-vähem kõigi euroopa rahvaste või Venemaa naabruses asuvate rahvaste orjastamist bolshevike poolt. Siis oli Nõukogude Liit veel liiga nõrk, et oma ähvardust teostada, siis poleks ka Saksamaa temale Versailles's peale sunnitud sõjaväelise jõuetuse tõttu olnud suuteline vastu seadma bolshevistlikule lainele tugevat tammi. Tänapäeval on Stalini punaarmee tõsiseim vastane, kes tohutute ohvritega ründab Saksamaa juhtimise all seisvat noort Euroopat, kuna Inglismaa ja Ameerika annavad talle ulatuslikult materiaalset, sõjaväelist ja poliitilist abi, mida Euroopale ning enneköike aga tema väikesile rahvaile keelatakse.

Maailma ajalugu jääb maailma kohtuks ka selle alatu reetmise üle, mis häbiväärselt peab kokku varisema saksa ja euroopa kaitsjate paljastatud relvade ees.

Meil on väike ettepanek:

Lastagu vaenlase päeva ja öölendurid lennata korraks koos . . .

Sellest ajast, kui ameeriklased hakkasid Inglismaal koduselt elama, kadus briti keelepruugist nende uhke väljendus: „Minu kodu on minu kindlus (My home is my castle). Inglased tunnevad ennast oma isiklikus kodus sallitavate külalistena ja nad on juba ammu jõudnud selgusele, et see ei olnud hea äri lasta ennast Ameerika poolt okupeerida ainult seepärast, et Danzig tahtis ühineda Saksamaaga. Jänkid joovad inglise viskit, võtavad tommidelt tütarlapsed üle ja sülitavad oma närimiskummid siledale briti parketile, — eluviis, mille vastu isegi briti proovitud ülbus on abitu.

Meie teame ka seda, et tommid ja jänkid hoiduvad üksteisest võimalikult eemale isegi siis, kui nad sammuvad ühisel sõjateel. Ei ole ühtegi segagruppi inglastest ja ameeriklastest. Ameerika 5. armee Lõuna-Itaalias püüab tavaliselt kõik ebaõnnestumised kirjutada Briti 8. armee arvele ja Briti 8. armee omalt poolt muigab mõnitavalt Ameerika 5. armee üle. Isegi õhusõjas eralduvad Ameerika gangsterid ja Briti vagad palvevennad üksteisest: ameeriklased lendavad päeval, inglased aga öösi ja kumbki neist peab oma terrorisõda tähtsamaks.

Kuigi ollakse kõiges selles teadlik, imestutakse siiski, kuuldes ligemalt Anglo-Ameerika „eüdamlikkusest". Allatuilistatud lendurite vangilaagris Lääne-Saksamaal, kuhu juurdevool on viimasel ajal eriti suurenenud, viibivad Ameerika päevalendurid koos Briti öölenduritega. Tagajärg oli, et vahistatud liitlased avaldasid juba esimese 24 tunni jooksul teineteise suhtes elavat vaenulikkust. Kui mitte enamik neist härradest poleks olnud nii viletsas seisukorras, siis oleks kahtlemata avanenud võimalus väärtuslike järelduste tegemiseks inglise poksistiili ning ameerika „fighting"-poksi paremusist ja vigadest.

Niisiis oldi 24 tunni jooksul jõutud niikaugele, et inglased pöördusid laagrikomandandi poole palvega eraldada neist ameeriklased: nad ei võivat taluda hirmsat ameerika tänavašargooni ja harimatute tõusikute heategijalikult üleolevat käitumist nende suhtes.

Selle kohta arvasid ameeriklased lihtsalt, et inglased on iseennast täis narrid, kelle igast liigendist variseb tolmu ja lupja, ja üldse peaksid nad oma neetud söda üksi pidama.

Meil on väike ettepanek: võib-olla kaob inglaste ja ameeriklaste vaheline antipaatia maailmast igaveseks, kui päeva- ja öölendurid lastaks kord koos lennata. Selle tagajärjel arenevast õhuvõitlusest jääb ju tõenäolikult järele kas üks või teine.

Metropoliit Aleksander Pärnus

Teisipäeval lahkus Pärnust metropoliit Aleksander, kes viibis koha peal Eesti apostliku õigeusu sinodi poolt korraldatud ülemaaliste köster-koorijuhtide ettevalmistus-ja täienduskursuste lõpu puhul.

Kursustel, mis kestsid kaks nädalat, oli osavõtjaid peale Pärnu linna ja maakonna veel Tallinnast, Harju-, Viljandi-, Tartu-, Valga-, Võru, Petseri-ja Saaremaalt, kokku 24. Kursustel õpetati ja käsitleti jumalateenistuse ja kiriklike talituste korda, teenistusraamatute tundmist, kirjavahetust, muusika-algteooriat, kiriku põhi- ja rahvalauluviiside tundmist, koorijuhtimist ning lugemist.

Järvamaale seni asunud 340 ümberasujat

Kodumaa saab uueks ja tõeliseks koduks neile, kes nüüd lõpuks pääsenud tänu saksa relvadele nõukogude põrgust

Teatavasti teostatakse alates 1. oktoobrist Peipsi - taguste eestlaste ümberasustamist kodumaale. Nimetatud ajast alates on Järvamaal seni omale peavarju ja töökoha leidnud 340 ümberasujat, kes valdavamas enamuses on kodumaale siirdunud Luuga ja Katshina linnade ümbruskonnast. Kodumaale saabunud rahvuskaaslaste vastuvõtmist ning toitlustamist kuni nende vastavate elu- ja töökohtade leidmiseni korraldab Järvamaal ERÜ Järva ringkonnaamet, kusjuures on lähtutud põhimõttest, et kõiki ümberasujaid rahvuskaaslasi koheldakse kohalikkude elanikkudega samaväärselt. Samuti on omaks võetud põhimõte, et kõik saabunud ümberasujad vastavalt olemasolevaile võimalusile rakendatakse tööle juba varem omandatud kutsealal. Kuna enamik saabunuist on kutselt põllutöölised, siis on nad rakendatud esmajoones tööle talumajapidamistesse ja peamiselt neisse talundeisse, kus seni on valitsenud tööjõu puudus. Lisaks eluta inventarile on ümberasujad kodumaale kaasa toonud ka oma kariloomad. Ka need on võimaluse piires püütud paigutada samadesse talunditesse, kus nende omanikud omale elu- ja töökoha leidnud.

Raskustesse sattunud rahvuskaaslaste vastu on kohalik elanikkond näidanud kõigiti oma abivalmidust ning ümberasujatesse on suhtutud soojalt ning sõbralikult. Viimast asjaolu kinnitab kujukalt ka näide, et nõudmine kodumaale siirdunud kaasmaalaste tööjõu järgi Järvamaa valdades on eriti suur. Seni kodumaale saabunud rahvuskaaslasist on ERÜ Järva ringkonnaameti kaudu arvuliselt kõige rohkem tööle rakendatud Lehtse, Ambla ja Võhmuta valdadesse, vähemal määral mujale. Ümberasujate transportimine Tapalt maakonna mitmesse osadesse on toimunud kõigiti ladusalt ning kiirelt, kusjuures on kasutatud nii raudteed kui ka hobuveokeid.

Asutatakse uisuspordiliit

RKP spordiameti juure moodustati uisuspordi sektsioon, kelle ülesandeks on sellele spordialale senisest suuremat tähelepanu osutada, kuna vahepeal pärast enamlaste aega uisusport oli jäetud vaeslapse ossa. Juhatus astub samme iseseisva uisuspordiliidu asutamiseks endise Eesti Talvespordiliidu uisuala määruste ja korralduste alusel, kuid lahus teistest talvespordialadest. Kõik uisualasse puutuvad määrused korraldatakse, koostatakse ja paljundatakse komisjoni algatusel, kuhu kuuluvad H. Michelson, E. Päsmel, J. Villemson.

Võimlemise meistrivõistlused 1944. a. kevadel

Rahvakasvatuse Peavalitsuse spordiameti võimlemissektsiooni juhatuse koosolekul insp. O. Topman andis ülevaate sektsiooni tööst suvehooajal. Tähtsaimaiks ettevõtteiks olid võimlemisjuhtide kursused Viljandis ja Jõnedal ning võimlejate ja rahvatantsijate rühmade osavõtt Tallinna vabanemise aastapäeva pidustusist.

Sektsiooni kavas on tähtsamana võimlemis- ja rahvatantsujuhtide kursus algajaile ja edasijõudnuile 3. kuni 7. jaanuarini 1944. Sellest kursusest võtakse osa ka tegevvõimlejad ja tegevsportlased, kuna käsitatakse ka erispordialast võimlemist.

Kevadel kavatsetakse läbi viia võimlemise meistrivõistlused meestele ja naistele kava järgi, mis oli ette nähtud 1943. a. pidamata jäänud meistrivõistlusteks.

Eesti Kutsekogud uutes ruumides

Eesti Kutsekogud on endale Tallinnas saanud uued ruumid Pikal tänaval, kus esmaspäeva õhtul toimus esimene kokkutulek kutsutud külalistele, kusjuures Kutsekogude volinik Reichshauptstellenleiter Ebeling ja peaosakonna „Puhkus ja Elurõõmu" juhataja Idla andsid ülevaate peaosakonna „Puhkus ja Elurõõmu" tegevusest tööjõudlust tõstva tegurina. Ettekandeist selgus, et „Puhkus ja Elurõõm" on kujunenud asutuseks, kes oma tegevusega toetub laiemate hulkade koostööle ja teenib suurte töötajate-hulkade huve.

Avati ERÜ lastekasvatajate seminar

ERÜ Lastekasvatajate seminari pidulik avamine toimus esmaspäeva ennelõunat seminari ruumes. Peale õpilas- ja õpetajapere viibisid aktusel külalistena ERÜ peajuht Otto Leesment, kindralkomissariaadi esindaja dr. Held, haridusdirektooriumi haridusosakonna juhataja Maisma, ERÜ Tallinna ringkonnaameti juhataja Viidik ja teisi.

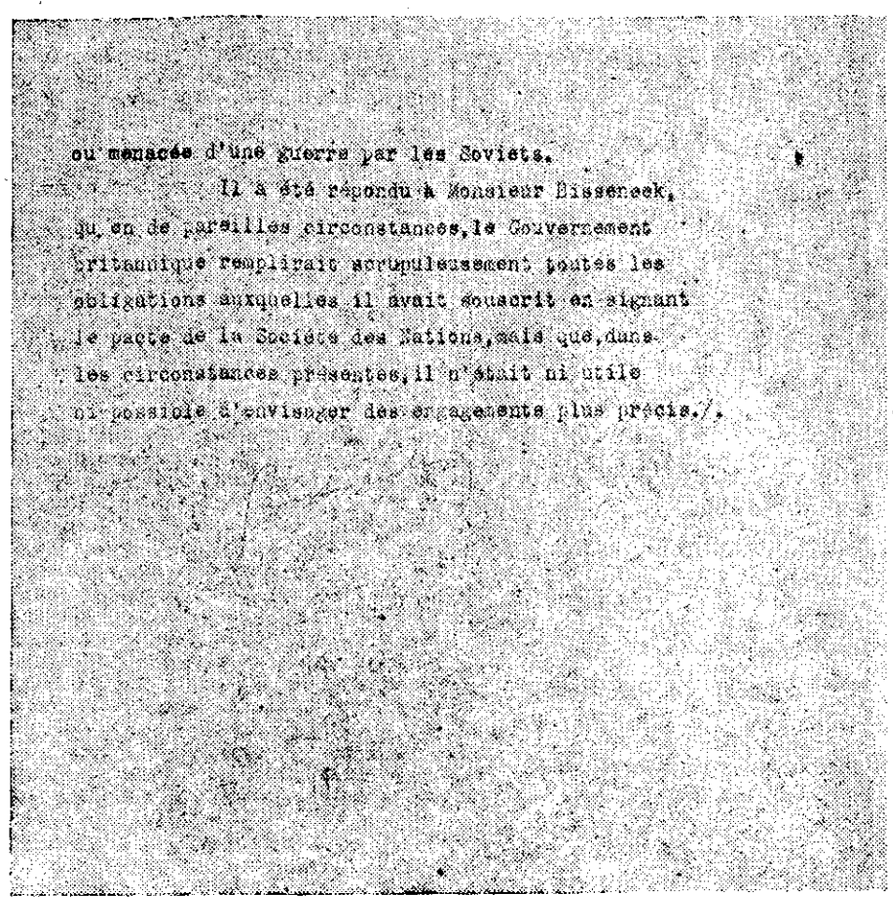

ou menacée d'une guerre par les Soviets.

Il a été répondu à Monsieur Bissenek, qu'en de pareilles circonstances, le Gouvernement britannique remplirait scrupuleusement toutes les obligations auxquelles il avait souscrit en signant le pacte de la Société des Nations, mais que, dans les circonstances présentes, il n'était ni utile ni possible d'envisager des engagements plus précis./.

Originaal-dok. nr. 580 (dok. algus vt. 2. külje all)

Vaivaras haarati relvad 10. novembril 1918 a.

Sõjaväelisele organiseerimisele pani kohapeal aluse kapten Steinmann

25 aastat tagasi, olid eestlased bolševismi ohus nagu nüüdki, mil ei saanud teisiti, kui tuli igal relvakandevõimelisel mehel haarata kätte püss ning astuda võitlusse oma olemasolu eest. Siis ei jäänud mehed ootama korraldust keskkohast, vaid üksikud piirkonnad teostasid kohaliké meeskodanike värbamise juba varem ja enda algatusel. Üheks sääraseks piirkonnaks oli Vaivara, kus kohalike energilisemate tegelaste organiseerimisel ja juhtimisel teostati valla meeskodanike kokkutulek ning samal päeval s.o. 10. nov. värvati 54 meest. Rohkem polnud seekord mehi vaja, kuna puudusid rohkema arvu meeskodanike jaoks relvad.

Sõjaväelisele organiseerimisele pani Vaivaras aluse Kapten N. Steinmann koos nooremate ohvitseridega, kelleks olid omariiklussegne riigisekretär Karl Terras, Alfred Terras, Johannes Teppich, Eduard Paurmann ja Herman Männik, kes olid kõik tõsised eestlased ja täis isamaalist armastust. Kodanliku organiseerimise korraldasid Jaan Klaus, Aleks. Terras ja Ruuben Proment.

Kapten N. Steinmann oli aktiivne, kindlasõnaline ja otsustusvõimeline ohvitser ning otsustas kohe tegutseda. Salajaselt anti edasi teade, et pühapäeval, 10. novembril tulgu kõik mehed, noored kui vanad rahvamaja juurde koosolekule.

10. novembri hommikul koguneski Vaivara rahvamaja juurde vähemalt paarsada meest. Oli pisut ärev meeleolu, kuna kokkutuleku põhjus ei olnud kõigil selge, kuid midagi suurt ja õige tähtsat pidi sündima.

Kapten Steinmann astus meeste ette kõnega, et enamlased hakkavad lähkuvate okupatsioonivõimude kannul meie maale tungima, mispärast on tarvis viibimata tegutseda. — Kes tuleb minuga kaasa, et Eesti iseseisvust kaitsta?"

Kokkutulnud mehed ootasid küll kõike muud, kui seda, et minna paljakäsi suure Vene riigi vastu. Puudus usk, isegi lootus. Palju oli neidki, kes polnud püssi käeski hoidnud ning nii ei osanud meestejõuk muud kui vaikida ja vangutada pead. Pealegi oli kõik see liiga ootamatu. Aga kapt. Steinmanni raudne tahtejõud aitas siiski temal olukorra peremeheks saada.

Ta häbistas mehi ja tuletas meelde enamlaste verist lahkumist meie armsalt kodumaalt aasta algul. Kujutas meestele, mis sünnib, kui enamlased uuesti meie maale sisse pääsevad. Mõned mehed hakkasid juba tuld võtma ja kaasa kõnelema.

„Eks härra tea ise paremini, kuidas kaitset luua ja korraldada ning enamlastele vastu minna, ise koolitatud mees, ohvitser ja niisuguseid asju ajanud!" hõigati.

„Tähendab, olete nõus, et mina oma äranägemisel otsustan, kes minuga kaasa tuleb?" küsis kapten Steinmann otsustavalt.

„Oleme nõus!" hõigati vastu.

„Tubli! Sina tuled kaasa! Ja sina samuti!"

Noor taluperemees ja tugev noormees astusid rivist välja kindlalt ja teadlikult, kuna tunti ja kuuldi oma südames isamaa kutset.

„Egas minagi teistest halvem ole, kas mina ei ole eestlane?" öeldi ja asuti sõjamehe tragidusega väljavalitute kõrvale.

Ükski ei vaielnud enam vastu. Näod olid sõdurlikult tõsised ja otsustuses kaljukindlad. Varsti oli koos 54 meest. Rohkem polnudki esmalt vaja, sest rohkem ei olnud püssegi. Juba varemalt rahvamaja taha viidud püssid toodi nüüd välja ja jagati meestele.

Kapten N. Steinmann tõi esile rõõmsavärvilise sini-must-valge riidekanga ning viis selle isiklikult lehvima Vaivara rahvamaja katusele. See oli suur ja meelikõitev silmapilk. Kõlas kogupauk ja võimsalt lauldi eesti hümni ning rahvast kogunes pidevalt tähtsale ajaloolisele sündmusele. Kapten Steinmann hüüdis:

„Mobiliseerin teid selle lipu alla siin maksva korra ja Eesti vabariigi nimel!"

Puhkes suur vaimustustorm. Mehed olid valmis kas või kohe lahingusse tormama, hirm oli kui käega pühitud. Samas kõlas kõikide üllatuseks ka saluut Eesti lipule saksa sõjaväelt, milline asus vaevalt kilomeetri kaugusel rahvamajast, Perjatsi külas ning okupatsiooniväed tunnustasid sellega — Eesti vabariiki.

Kõigile koosviibijaile oli meeldejäävana moment rahvamaja ees vana rahvajuhi ja ärkamisaegse tegelase Mart Sorro kõne. Vana hallipäine mees oli pisarateni liigutatud sellest isamaalisest vaimustusest ning ta ütles mobiliseerituile:

Kasvagu teie rida pidevaks kaitseks siit Viru rannast kuni Peipsi piirini."

Vana rahvajuhi südamesoov täituski, ehkki küll mõni kuu hiljem.

Nii organiseeriti Vaivaras 54 vabadusevõitlejat, kes paar nõdalat hiljem, 28. novembril, kui kahurimürin kuulutas punaste rünnakut Narvale, olid juba Narva juures lahingus. Need vaprad vaivarlased oma juhtidega andsid eeskuju rahvale, kelle isamaa vajas julgeid kaitsjaid.

Olgu märgitud, et alles 27. novembril kuulutati Tallinnas välja sunduslik üldmobilisatsioon, milline Vaivaras oli juba 10. nov., see on 17 päeva varem, ja mis toimus täiesti omal algatusel ning oma jõul. Vaivarlased võivad uhked olla, et nemad olid ühed esimesi, kes haarasid relvad ja ruttasid vastu punasele vaenlasele, kes oli hukatust toomas meie isademaale ja rahvale.

Peale värbamist Vaivaras asutati siin ka kodukaitse — miilits — kelle juhiks oli Ruuben Proment. Sõjavõe varustamiseks ja rahvatoitlustamise juhtimiseks loodi Vaivarra oma ajutine valitsus, kuna Tallinnaga puudus seekord igasugune ühendus ja side. Ajutise valitsuse esimeheks valiti vana rahvajuht Aleksander Terras (riigisekr. isa), liikmeteks Jaan Klaus ja Ruuben Proment.

Siinjuures tuleks ka mainida, kes majast-majja käies julgustas kartlikke ja õhutas kõiki sõjavõkke astuma.

Vabadussõjas langes Vaivara vaprast roodust kaks ohvitseri, kolm allohvitseri ja seitse sõdurit, kokku 12 meest.

Endisel eeskujul astus bolshevike vastu võitlusse 1941. aastal saabunud saksa vägedega ka päris rohkesti vaivaralasi ja neidki, kes 23 aastat tagasi võitlesid enamlastega. Üheks neist on H. Männik, kes bolshevike vastu võitlusesse siirdudes annetas oma kaks talu ja mitu Sillamäel asuvat suvilat ERÜ-le. K.

„Ugala" alustab uuesti tegevust

Pühapäeval toimus Viljandis teatriselts „Ugala" üldkoosolek, mis oli kokku kutsutud pärast seltsile tegevusloa kättesaamist tegevuse uuestijätkamiseks aluse rajamiseks. Koosolekust võttis osa 35 liiget.

Koosoleku avas teatriseltsi ajutise juhatuse esimees teatridirektor O. Härm, kes ütles muu hulgas järgmist:

Ajast, mil leidis aset teatriseltsi viimane üldkoosolek, on möödunud kolm aastat. Teatriseltsi tegevus jäi seisma 10. oktoobril 1940, millal teater natsionaliseeriti ning teatriseltsi tegevus lõpetati. Ponaseil päevil teatri publiku arv hakkas kiiresti vähenema ning terve rida lavastusi läks korduvalt peaaegu tühjale saalile. Nimetatud ajajärk lõppes bolshevikkude põgenemisega, millega aga kaasas käis ka teatrihoone mahapõletamine. Maa uuesti vabanedes oli teater olukorras, kus tal puudusid ruumid kui ka enamus varandust, mis hukkus tules. Sellele vaatamata otsustati teatritööga uuesti alustada, mispuhul ühtlasi Viljandi linnavalitsus määras seltsile ajutise juhatuse. Kohe oma esimesel hooajal 1941-42 võis teater anda 77 etendust, kusjuures neid külastati kaks korda elavamalt kui enne sõda. Vaatamata selle hooaja lõpul teatrit välistel põhjustel tabanud koosseisukriisile osutas ka järgnev tööaasta edukaks. 1942-43. hooajal anti 154 etendust, kokku 54.000-le pealtvaatajale. Välja arvatud mitmesugused koosseisulised muudatused teatris, on teatri töö selle kahe aastaga täiesti stabiliseerunud ning teater võib tulevikule vastu minna heade väljavaadetega. Väärib märkimist, et selle kahe aastaga on tehtud tasa tule läbi hukkunud varanduse kaotus, samuti on teater lahti saanud kõigist oma võlgadest. Praegu, kus teatriselts „Ugala" on saanud tagasi ka tegutsemisloa, on olemas kõik eeldused teatri töö edukaks jätkamiseks.

Järgnes seltsi juhatuse valimine, kuhu valiti A. Vilms, O. Härm. A. Ohtla, S. Keerutaja, A. Kiisla, A. Vihvelin ja P. Viitel. Seltsi liikmemaksuks määrati kolm riigimarka.

Hektaarilt 200 kg ropsilinu

Määrati kindlaks lina- ja takunormid

16. novembril jõustus kindralkomissari poolt antud lina kokkuostu määruse teostamise määrus.

Määruse järgi peab iga linakasvataja 1943. aasta saagist külvipinna iga hektaari kohta ära andma vähemalt 200 kg ropsilina või takku või 600 kg murtud (lõugutatud) lina või 1200 kg leotatud lina. Äraandmiskohuslikest linadest tuleb 60% ära anda kuni 30. aprillini 1944 ja ülejäänud 40% kuni 30. juunini 1944.

Lina kokkuostu teostamine toimub eranditult Ostland-Faser-Gesellschafti m. b. H. ja selle poolt selleks volitatud organisatsioonide, linavabrikute ja linafirmade kaudu.

Iga ühe rmk. väärtuses äraantud ropsilinade, takkude, murtud (lõugutatud) või leotatud linade koguse eest makstakse preemiana 2 tekstiilkaubapunkti.

Üksikuid linakasvatajaid võib äraandmiskohustusest vabastada Põllumajanduse Keskvalitsuse juhataja, kui nad tõendavad, et nende saak on linasiidi või linavõrmi esinemise tõttu hävinud või et neid on tabanud loodusjõust tingitud ikaldus.

Enne käesoleva määruse väljakuntamist väljaantud tunnistused ja teated ning tehtud korraldused äraandmiskohustusest vabastamise kohta kaotavad kehtivuse. Juhtnööre määruse kohta annab Põllumajanduse Keskvalitsuse juhataja.

Eesti Kirjanduse Selts jätkab tegevust

Eesti Kirjanduse Selts jätkab 1. nov. alates Sisedirektori loal oma tööd senise põhikirja alusel. Lähemal ajal kavatsetakse kokku kutsuda liikmete üldkogu ja asemikkude kogu koosolekud ning uuendada juhatust. Koosolekuist teatatakse aegsasti ajakirjanduse kaudu. Seltsi büroo asub Seltsi omas majas Tartus, Aia 19 II korral, avatud esialgu iga päev k. 10—12. seltsi juhatus palub seniseid seltsi liikmeid oma liikmemaksud (2 Rmk. aastas) lahkesti tasuda posti teel või isiklikult EKS-i büroole. Nii saaks Selts asuda korraldama oma liikmetenimestikku, luua uuesti kontakti oma laialise liikmeskonnaga ja tõmmata teda kaastööle Seltsi uue tegevusjärgu algades.

Hiiumaalt 5,6 tonni ravimtaimi

Rekordilise koguse ravimtaimede korjamisel on annud Hiiumaa. Käesoleval aaatal on ravimtaimi korjatud Hiiumaal kokku 5600 kilo, neist peamiselt kadakamarju — 5200 kilo. See on aga ka täiesti mõistetav, kuna Hiiumaa on tuntud oma kadakaste karjamaade poolest.

Kadakamari kui üks väärtuslikumaid drooge, lasti seni maha pudeneda, kuid tänavuse kogumisaktsiooniga on päästetud hulk viinamarjasuhkrut, mis peitub kadakamarjas ja on eriti väärtuslik lastele.

Prof. dr. Lüüs 65-aastane

Teisipäeval pühitses oma 65-aastast sünnipäeva Tartu Ülikooli lastehaiguste professor ja ülikooli lastekliiniku juhataja prof. dr. Aadu Lüüs. Sünnipäeva puhul sai juubilar rohkete tervituste ja austusavalduste osaliseks.

Prof. Aadu Lüüs on esimene Eesti lastearst-eriteadlane, kes on ülikoolis pedistriale rajanud aluse ja arendanud seda suurima hoolega edasi.

Walter Flex

Unelm surmast

Toome Surnutepüha puhul miniatuuri nimeka saksa kirjaniku sulest, kes leidis leitnandina kangelassurma Saaremaa puhastamisel bolshevikkudest a. 1917. Alljärgnev legend on võetud tema viimsest, rindel kirjutatud raamatust „Igavesest õhtusöömaajast."

Hämaras toas istusid kaks üksindast naist, eideke ja noor lesk. Nende leinarõivad olid mustemad hallist ööst. Nende valged käed ja valevad näod hõõgusid kahvatut valgust. Nõrk kuma, mida nõrgus noore naise kätelt, ümbritses noore sõdalase pilti, kes oli langenud Flandrias.

Mõlemad naised istusid kaua sõnatult ja pisaratetult. Viimaks lahutas eideke õrnalt lapselapse käed surnud abikaasa pildist. „Laps," lausus ta taas, „tahad sa mind kuulata?" Noor naine ei vastanud, ent eideke jätkas:

„Kui Jumal kinkis mulle esimese lapse, uinusin kord magama, käsi kätki veerel. Ja ma nägin kummalist und. Hõljuva eesriide tagant väljus sünge ingel, lähenedes mulle ja lapsele, nõudes minult mu maimukest. Laotasin käed kätki üle ja kisendasin: Ma ei loovuta teda sulle, Surm!

Aga ingel naeratas ja ütles: Mu nimi ei ole Surm, olen Elu. Võtan sinult lapse siiski. Tehkem vahetust! Tahad sa vastu seda?

Kuna ta rääkis, kõrvaldas ta veidi eesriide, läbi mille ta oli tuinud ja lasi esile astuda poisikese. Poiss oli ilus ja tugev, rõõsa jume ja siniste silmadega. Mulle aga oli ta võõras ja ma hüüdsin: Ma ei taha teda! Ei iial! Ennem surma mind!

Keegi ei suuda surmata, vastas ingel. Sellegi pärast pead leppima vahetusega. Või soovid meelsamini toda?

Seal libises poisike eesriide taha ja tema asemele ilmus nooruk.

Võta tema! ütles ingel. Vaata, ta on kaunis ja paenduv kehalt ning hingelt ju täis vetruvat jõudu. Ta keha on tammena tugev ja õilis ja tema ise täis tuld.

Ei! hüüdsin jälle. Aga ingel naeratas ainult ja ütles: Siis pead sa selle eest armastama seda.

Ja ta osutas täisjõulise mehe kujule, kes tumeda habemega ja tormikindlana väljus eesriide tagant. Ei iial!, hüüsin jällegi. Iial ei armasta ma teda! Saan teda vihkama.

Või too siin? jätkas ingel minuga kauplemist. Seal seisis laiaõlalise mehe asemel hõbehärmas vanake. Mul aga jooksid hirmujudinad veel tugevamini üle keha ja ma hüüdsin taas: Ei, ma ei vaheta teda iial! Tee, et sa kaod ja jäta mulle mu laps!

Siis naeratas ingel veel kord ja ta ütles: Sa vahetad siiski ja oled õnnelik. Elu ja surm on üks. Surma ei olegi.

Kui ta sai seda öelnud, kadus ta. Ärkasin värisedes oma lapse hälli kõrval.

Aga aastad läksid ja võtsin neilt vastu lapse asemel poisikese, poisikese asemel nooruki, nooruki asemel mehe ja mehe asemel taadi. Ja tundsin neid ära üksteise järgi sellistena, nagu olin neid näinud unenäos. Hallijuukselist meest tundsid sinagi: see on mu poeg, sinu armas isa!"

Eideke vaikis. Kuid lapselaps tõstis oma kadunu pildi silme ette ja hõigas: „Ent see siin ei olnud miski vahetus. See oli röövimine!"

„Jäta," vaigistas eideke. „Ma ei ole veel lõpul. Järgmisel öö jätkus unelm. Nägin veel kord poisikest, noorukit, meest ja rauka ning värisesin nende ees. Kuid selle järele, kui ta oli näidanud mulle neid kõiki nagu eelmiselgi öö, jätkas ingel:

Senini oli see vaid mäng. Nüüd pead raske vahetusega nõustuma. Võta see.

Ma ei näe kedagi, hüüdsin ma.

Ta ei olegi nähtav, vastas ingel.

Ma ei kuule kedagi!

Ta ei olegi kuuldav.

Kõbasin hirmunult ringi: Siin ei ole kedagi peale meie.

Siiski, ütles ingel, kuid ta ei lase end haarata.

Nii pilkad sa mind!

Ei, ütles ingel, ent sa ei mõista mind. Tahan sinuga kõnelda teisiti. Annad sa mulle enda silmavalguse lapse oma asemel?

Võta see! hüüdsin ma. Otsekohe pimenes mu ümber. Kuid tajusin läbi pimeduse, mis mind ümbritses, lapse rahulist hingamist kui lõhnavat õõtuult.

Sellest ei piisa, ütles ingel. Anna mulle oma kuulmine!

Võta! hüüdsin taas ja põimisin käed lapsukese keha ümber. Nii tundsin vaikusele ja pimedusele vaatamata ta vere rahulikku ringlemist. Imesin endasse tillukese keha magusat hõngu ja nautisin seda sügavas suudluses.

Sellest ei piisa, kordas ingel oma nõuet. Ja ma kuulsin ta häält, kuigi muidu olin kurt kõigile häältele. Anna mulle kõik meeled.

Võta need! hüüdsin, vajudes tühjusse.

Elab mu laps? küsisin ma värisedes, kuna tundsin, et ta oli minust hoopis kaugenenud.

Usu vaid, ütles ingel, ta elab. Mis sinu meeltest eemaldub, ei ole seepärast veel surnud. Ei ole mingit surma. Jumal lõi ainult elu. Mõistad sa mind nüüd?

Nende ingli sõnade peale ärkasin unest, mõeldes kaua selle üle järele. Ja aegamisi mõistsin ma selle mõtet. Inimene on oma viie meele ori. Jumal aga, tuhande meele isand, võib seda, mida me armastame, viia läbi muudatuste, kus me ei suuda seda kuulda, näha ega haarata. Seepärast kõneleme surmast. Ent surma ei olegi. Elu riisub ja kingib vahetpidamata; see on jõuluingel, kes kuhjab ukse taga kinke, kuni saabub päev, mil need saavad meie omaks. Kui inimene mõistaks oma valu, muutuks see lausa elurõõmuks."

Eideke ja lapselaps vaikisid. Viimaks langetas noor naine pea vanaema rüppe ja küsis värinal: „Kes sulle õpetas kõike seda, sa hea?"

„Elu," vastas eideke, „surm."

Härg allatulistatud mootori juures

Seesugune on saatus, mis tabab kõiki vaenlase lennukeid saksa tõrjes. Pk.-sõjakirj. Lechleitner. (Wb.)

Neil päevil ilmus ühes madalmaade ajalehes huvitav pilt: allatulistatud Ameerika neljamootorilise pommilennuki „Liberator" kõrval seisis rahulikult mäletsev härg, vaadeldes sügavasse mõttesse vajunult võimsat lennukimootorit, mis oli allakukkumisel tunginud sügavasse maasse. Arvatavasti küsis ta endalt, kas need tähelepanuväärivad nähtused juba ei lakka kordumast, kus mootoreid ja põlevaid lennukeid kukub seeriate kaupu kõige ilusamaile ja mahlakamaile aasadele ja kas tõesti on nii lõbus ehitada vaevaliselt 40 meetri pikkuseid pommilennukeid ja ristida neid ilusa nimega „Liberator" (mis tähendab „vabastaja") ainult selleks, et need lõhkeainetega täidetud „vabastajad" vaid ainult härga häiriksid.

Mainitud pilt, eriti aga sellel kujutatud härja näoilme, oli mõjurikkaks illustratsiooniks härra Roosevelti poolt 15. okt. Valges Majas peetud pressikonverentsile. Konverentsist osavõtnute teatel olevat härra Roosevelt sel päeval olnud väga närviline ja rahutu. Miks? Kuna ta nägi ette küsimuse, mis pidi tulema, kuid millele vastamine talle ei meeldinud. Ja oodatud küsimus tuligi. „Öelge, härra president, kas see vastab tõele, et eilsel lennul Schweinfurtile tulistasid sakslased alla 121 USA pommilennukit?"

Härra Roosevelt ei oleks mitte härra Roosevelt, kui tal, vaatamata kogu oma närvilikkusele, ei oleks vastus ühes väikese pettuskomplektiga (palutakse enne tarvitamist kergesti loksutada!) juba valmis. Ta vastaski nii, nagu oleks revolvrist lastud „Ja, meil on olnud ränki kaotusi. Asi on meile väga tõsine. Meie ei või endale lubada, et meie igakord kaotame... 60 lennukit." Seepeale märkisid USA reporterid: president on mures—ta on kaotanud 60 pommitajat.

Roosevelt kasutab nüüdsest peale oma Pearl-Harbouri meetodit ka Pearl-Harbouri õhulahingus. Ka tookord, kui jaapanlased hävitasid Vaikses ookeanis ameerika lahinglaevad, oli härra Roosevelt mures (tal oli selleks tõepoolest küllalt põhjust) ja ta lubas teatada kuue uputatud lahinglaeva asemel ainult ühest uputatud laevast. (Umbes aasta hiljem tunnistas ta ka nende viie ülejäänud lahinglaeva kaotust).

Nüüd katsetab ta veelkord — võib-olla õnnestub tal sel korralgi?

On karta, et tal aga seekord ei õnnestu. Roosevelti mure on usutav, 60 pommituslennuki kohta teame üsna täpselt öelda, et nende arv oli vähemalt kahekordne. Pealegi teame veel midagi, mida härra Roosevelt ei taha hästi uskuda, ja nimelt: need juhused, kus Normandia, Madalmaade ja Lääne-Saksamaa härjad söövad allatulistatud „vabastajate" mootorite kõrval rohtu ja imestavad Ameerika üle, ei piirdu mitte selle 121 juhusega, vaid neid juhuseid tuleb veel väga tihti. Kui härra Roosevelt hakkab sellest aru saama, siis on karta, et ta sarnaneb väga tollele, kes vaatleb imestunult allatulistatud lennukimootorit...

Kord anglo-ameeriklaste uhkus — nüüd vaid veel hunnik vanarauda ja plekki. Suurel arvul tebab ühel vastaval kogumisplatsil allatulistatud terrorilennukeid. (PK-sõjakirj. Freytag. Wb.)

ÜHE ARMEE TAGALAS

Teeosa Gatšina-Narva-Tallinna on kindralkolonel Lindemanni saksa põhjaarmeele, milline Leningradi, Ilmjärve ja Volhovi vahel kahe-frondi-sõda itta ja põhja peab, ida-lääne teljeks. Sõltes piki hästiväljaehitatud maanteed jääb pealiskaudsel vaatlemisel mulje, et laiarnumilises aasade ning metsade aladel võib kohata üsna vähe saksa sõdureid. Aga vaade petab. Kes suunanäitajaid asulaisse sissesõitudel ja teeristidel lugeda mõistab, märkab, et ka see armee tagalapiirkond on hästi organiseeritud ja tehtud kaugeleulatavalt kasulikuks. Siin leiduvad nimelt kõik seadmed, mis peavõitlusliinil võitlevaile truppidele selgrooks.

Igal diviisil on siin kõigeesmalt oma majanduspiirkond, niinimetatud „heinapiirkond", milles hobustele hädavajalik koretoit toodetakse. Siin on ka hobuste ravimiskohad, kus frondil mittekasutatavaid hobuseid suuris kopleis karjatatakse. Nende läikiv nahk, mille läbi küljekondid enam loetavad ei ole, rõõmustab silma. Endistes suurtes kolhoosides, millede maad võis tugevasti kahanenud elanikkonnale ainult osaliselt välja jagada, omavad suuremad üksused oma lamba- ja loomakarjad. Nende rasv ja liha täiendab truppide toitlustust ja aitab armee püüdlustele — oma tagalast elada, et sellisel teel kodumaa koormist vähendada — tublisti kaasa.

Majandusliku kasutatavuse kõrval, mille juurde tuleb veel vilja, kartuli, ajavilja ja ehituspuidu tootmine, on diviisidel selles piirkonnas oma alljohtide koolid, reivakursused ja välli-varupataljonid paigutatud. Siin on ruumi ja rahu väljaõppeks kui ka uute varude aeglaseks harjutamiseks ida elamisvahekordade, maastiku ja võitlusviisidega.

Ka üksikute diviiside ilusad ja mugavasti sisustatud puhkekodud asuvad selles piirkonnas. Siin toretsevais metsades, vaiksete järvede ääres ja Soome lahe rannal leiavad kergestihaavatud, võidelnud ja kosumistvajavad ohvitserid ja sõdurid suurvõitluse või positsioonisõja raskete kuude pingutustest vabanemist. Sellisel vilsil värskenevad, vastandina eelmisele maailmasõjale, kestvalt eesmistel liinidel viibivad diviisid iseendis, nii et ka raskete kaotusrikaste lahingute järele jääb üksustele ikka veel oma koolides, oma majandusjaoskondades ja puhkekodudes vanade kogenud võtlejate tüvi.

Neile diviiside sisseseadmeile tulevad veel juurde armee enese omad, nii näit. iga relvaliigi jaoks suuremad koolid, võitluskoolid, kursused, töökojad ja igasugused katseplatsid. Siin asuvad ka ruumid reservide jaoks. Nii on kogu saksa põhjaarmee tagala suures sügavuses rühmitatua. Teiste arvurikaste eeliste kõrval saavutatakse sellise sügava tagala korraldamise ja üksuste jaotamisega ka kaugeleulatuv partisanitegevuse tõkestamine, kuna kõikjal ikka võitlusvõimelised üksused koheseks päälehakkamiseks kasutuses seisavad koos rahuliku, rahulolu ja hästitoidetud kohaliku elanikkonnaga kogu piirkonda püsivalt jälgivad. Nii võivad vaenlase banded ainult ligipääsmatutes suurtes soopiirkondades asuda.

Aga ka siin võivad nad ainult väheseid kahjusid teha, sest maanteed ja raudteed seisavad alatise kontrolli all. Valve otstarbeks rakendatakse siin Lindemanni armee tagalas eelkõige eesti vabatahtlike üksused, kes näevad sellises väljaastumises auteenistust ja annavad oma truu valvega tähtsat toetust oma kodumaa vabastamiseks bolševismist. Peab mainima, et need eestlas-pataljonid, kes üsna väljapaistvalt väike-sõjaks bandiitide vastu pühendavad, ka mõrvalikus materjalilahingus raske kahurväe, tankide ja lennukiteparvede vastu, jõlmima talvekülma juures on kõige paremini võidelnud ja oma usaldatavust tõendanud.

Põllu- ja metsamajandusliku kasutamise ning järelvalve, koolide ja puhkekodude, töökodade ja magasinide kitsasilmiline võrk täieneb veel jaoskonna- ja kohalike komandatuuride valitsusasutiste, arvurikaste OT postide ja töökohtade, mis oma teedeehitamistega edasiseks piirkonna avamiseks töötavad, kui ka teatesõdurite rikketruppide ja keskjaamade läbi.

Kõike vaadeldes on saksa põhjaarmee tagala suurejooneline kaugele hargnev ja eeskujulik organisatsioon, mis pikkade kuude jooksul välja ehitatud ja on nüüd kui püsiv läte tugevais võitlusis seisvale armeele.

Vaenlane, kellele on küllaltki hästi teada millist kasu saksa põhjaarmee oma tagala kaudu saavutab, võib praegu — kuna bandiitide tegevus tagajärjetuks pidi jääma — ainult juhuslike lennurünnakute läbi segada. Oma sisselendudel otsivad bolsevikud oma eesmärkideks suuremaid asulaid ja sildu Narva ja Luuga jõel. Nii ilmuvad nad võimalikulut öösiti Narva ja Jamburi kohale. Siit aetakse neid aga fiaki tõrjetulega minema või takistatakse laialdase kunstudu piirkonnaga plaanitsetud pommiviset sedavõrd, et see ida-lääne telg ja saksa põhjaarmee elusoon ikka senini intaktseks jääb.

Vana piirikindluse — Narva — taga, kus lõvimälestussammas Rootsi kuninga Karl XII lahingut Peeter Suure vastu meenutab, algab Idaalade Riigikomissariaadi piirkond. Sellele kes rindelt tuleb, paistab see oma haritud põldudega, oma karjatatavate loomakarjadega, puhaste külade, vanade linnade ja tehastega kui imeilus viljakandev aed. Põhjaarmee sõdur ei ole seepärast teda ilma põhiuseta ristinud „põhjakaare Flandriaka" (Flandern des Nordens), ja ta võtab võimaliku komandeerimise Eestisse ikka suure rõõmuga vastu. Tema tundmuste järgi algab Euroopa alles õieti Narva juures. Idarindevõitlejate tundmustele ja vaadetele tuleb vastu eestlaste arusaamisrikas käitumine, kes oma nahal on tundnud, mis bolševism ja tema „õnnistused" endaga kaasa toovad. Saksa põhjaarmee saavutuste vaatlemisel peab mõtlema ka tema tagala teenetele ja tsivilvalitsuse vaevadele, kusjuures saksa põhjaarmee ülemkomando, tsivilvalitsuse ja eesti rahva vahel seisavad eeskujulik koostöö ja arvurikkad isiklikud sidemeid, mis tulevad kõik rinde tulemustele ja Euroopa kaitsjatele kasuks. Ida-lääne telg saksa põhjaarmeel ulatub tagasi Tallinnani, kus ta teise teljega, ühendusteedega, mis Soome viivad, lõikub. Tallinnal on samaaegselt oma tähtsuse kõrval rindesoonte lõikepunkti ja pealinnana tähelepandav tähendus Leningradi sulgemisel lääne.

Sõjakirjasaatja Günther Heysing

Tehnikaülikooli protest Stalini vastu

Teisipäeva keskpäeval loengute ja praktiliste tööde vaheajal kogunesid suurde auditooriumi Tallinna Tehnikaülikooli üliõpilased ja õppejõud. Nende poole pöördus kõnega Tallinna Tehnikaülikooli rektor prof. Livländer, kes meenutas oma kõne algul isiklikke mälestusi punasest terroriaastast ja tõi näiteid Tallinna Tehnikaülikooli üliõpilaste vaenulikust suhtumisest bolsevismi. Kõneleja jutustas muuhulgas sellest, kuidas pärast mõnede Tehnikaülikooli õppejõudude vahistamist pöörduti tolleaegsete kohalike võimukandjate poole. Need mehed aga kehitasid õlgu ja ütlesid, et neil pole võimu. Sellest selgub, et vastamata konstitutsioonile ja muule, mis seisis paberil, Nõukogude Liidus on ainuke kõikvõimas — NKVD.

Edasi Tallinna Tehnikaülikooli rektor kõneles sellest, kuidas Eesti vastu meie endi tahtmist kombineeriti Nõukogude Liitu, ja ütles: „Pöördun siinkohal kogu maailma akadeemiilise noorsoo ja õppejõudude poole protestiga Stalini väite vastu, nagu kuuluks meie Nõukogude Liidu rahvaste perre.

Meie ei taha Nõukogude võimu, sest kui punaarmee ainult lühikeseks ajaks pääseks meie kodumaale, oleks meie rahvas kadunud. Rektori sõnad võeti vastu elavate kiiduavaldustega. Üliõpilased ja õppejõud laulsid ühiselt Eesti hümni.

„Kirevad helid" Paide rahvamajas

Eeloleval kolmapäeval, s. o. 24. skp. külastab Paidet ühe sõjaväeüksuse orkester, korraldades sama päeva õhtul algusega kell 19.30 Paide rahvamajas kontserdi „Kirevad helid" nime all. Kõigi eelduste kohaselt kujuneb eelseisev kontsert kõigiti sisukaks ning huviküllaseks. Kontserti korraldatavat orkestrit juhatab ülemmuusikameister Lesse.

150 a. prof. Eschscholzi sünnist

Üheks Tartu Ülikooli õppejõuks, kes oma nime jäädvustanud järgnevatele põlvedele paljudeks sajanditeks, on prof. Johann Friedrich Eschscholz, kelle sünnist käesoleva aasta 12. novembril möödus 150 aastat.

Johann Friedrich Eschscholz algas oma võrdlemisi lühikest maist rännakut Tartus 12. novembril 1793. aastal notari pojana. Pärast keskhariduse omandamist astus ta Tartu Ülikooli arstiteaduskonda, mille lõpetas 1815. aastal. Veel samal aastal juulis alustas ta kapten Otto von Kotzebue juhatusel oleval purjekal „Rjurik" ümbermaailmareisi. Ta tegi selle kolmeaastase ekspeditsiooni kaasa arstina ja loodusteadlasena. Maailmareisi sihiks oli 17. ja 18. sajandil hollandlaste poolt avastatud Lõunameremaade lähem uurimine ja ühtlasi pidi ekspeditsioon selgitama Vaiksest ookeanist laevaga Atlandi ookeani sõitmise võimalusi.

Veebruaris 1816 möödus purjelaev „Rjurik" Ameerika lõunapoolsest tipust — Kap Hornist. Oma edaspidisel reisil avastati rida uusi saari. Kaugel põhjas, Beringi merekitsusest, sama aasta augustis avastati uus väin, mis nimetati Kotzebue väinaks ja üks kõrgekaldaline laht sai nimeks Eschscholzi laht.

Oma esimeselt maailmareisilt jõudis Eschscholz tagasi 1818. aastal. Järgmise aasta lõpul nimetati ta Tartu Ülikooli anatoomia instituudi prorektoriks. Kaks aastat hiljem haridusministeeriumi otsusega eraldati Tartu Ülikooli loodusteaduse ajaloo kabinetist zooloogia kabinett, mida hakkas juhtima Eschscholz.

1823. aastal asus ta teist korda Otto von Kotzebue'ga ümber-maailmareisile, seekord juba peaarstina ja muidugi ka loodusuurijana, sest ta oli võtnud enesele kohustuse kõik oma reisilt kaasatoodud loodusteadlikud kogud anda Tartu Ülikooli kollektsiooni täiendamiseks. Ka sel maailmareisil avastati uusi saari ja üks korallisaarte grupp Vaikses ookeanis Maršalli saarestikus nimetati Eschscholzi saarteks. Ka see maailmareis kestis kolm aastat ja tagasi tulles tõi Eschscholz Tartu Ülikoolile rikkaliku zooloogilise kogu, mis sisaldas 2400 loomaliigi esindajat.

Selle uurimisreisi töötulemusi hinnati vene valitsuse poolt Eschscholzile ordeni ja suurema rahalise toetuse annetamisega.

1831. aasta algul nimetati Eschscholz Tartu Ülikooli arstiteaduskonna anatoomia õppetooli korraliseks professoriks, kellena ta sai töötada ainult mõned kuud, sest juba 19. mail samal aastal viis tüüfus selle väsimatu teadusmehe liiga varakult hauda.

Johann Friedrich Eschscholzi nimi on kandunud järeltulevatele põlvedele mitte üksnes temanimelise saarestiku ja lahe kaudu, vaid ka üks taimeliike — mooni sugukonnast — kannab nime Eschscholzis. Selle taimeliigi ulatuslikum levikuala asub Põhja-Ameerikas, läänepoolses osas. Tuntuimaks sellest liigist on Eschscholzis Kalifornias, mida kasvatatakse Euroopas ainult suvililleena, kuna ta on külmakartlik taim.

Oma lühikese eluaja kestel avaldas Eschscholz suure hulga kirjutisi, peamiselt zooloogia alalt. Tema oli Tartu Ülikooli esimene arstiteaduskonna lõpetaja, kes hiljem samas õppeasutuses asus tööle õppejõuna.

Raadio

PÜHAPÄEV, 21. NOVEMBER 1943.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.30 Hommikumuusika (ülekanne ja hpl). 7.00 Päevauudised saksa keeles. 7.15 Päevauudised 7.30 Põllumeestele: Elektriühistud ja talude elektrifitseerimine (Põllumajanduse Mehhaniseerimise Keskühistu asjaajajadirektor Ilmar Harras). 7.45 Mõtlikke viise (hpl). 8.45 Landesdienst Ostland. 9.00 Tallinna kontserdid 1948-44. II orelikontsert. Heinrich Elter. (Toomkirikust). 10.00 Päevauudised saksa keeles. 10.10 Jumalateenistus Kaarli kirikust. Jutlustab õp. Paul Voldemar Koppel. 10.30 Saksamaa kaja. Läbilõige elust Saksamaal (saksa keeles, mgn). 12.15 Päevauudised. 12.30 Päevauudised saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika (mgn. ja hpl). 14.00 Päevauudised saksa keeles. 14.15 Landesdienst Ostland. 14.30 Lastele: „Vanaema peied", Hans Aanrudi raamatust „Poiss Päikesemaalt". 14.45 Cyrillus Kreek: Requiem (mgn). 15.30 „Kauged kirikukellad", sõnalis-muusikaline saade. Koostanud Salme Sinimets. 16.00 Mida sõdurid soovivad. (ülek. Berliinist). 16.45 Päevauudised ja saatekava ülevaade. 17.00 Päevauudised ja saatekava ülevaade saksa keeles. 18.00 „Kõrboja peremees", A. Särevi kuuldemäng A. H. Tammesaare samanimelise romaani järele. 19.00 Õhtukontsert (Ringhäälingu suur orkester, juh. P. Karp ja hpl). 20.00 Päevauudised saksa keeles. 21.00 Päevauudised. Ainult Tartu: 21.15 Valkne muusika (hpl). 22.00 Päevauudised saksa keeles. Järgnevalt saatelõpp.

ESMASPÄEV, 22. NOVEMBER 1943.

5.00 Saade saksa sõjaväele. 6.15 Päevauudised. 6.30 Hommikukontsert (ülek.) 7.00 Päevauudised saksa keeles. 7.15 Hommikumuusika (ülek. Böömi saatjast ja hpl). 8.45 Päevauudised. 9.00 Päevauudised saksa keeles. 9.10 Landesdienst Ostland. 9.25 Saatepaus. 11.30 Värske puhang (hpl.) 12.15 Päevauudised. 12.30 Päevauudised saksa keeles. 12.45 Lõunamuusika (Ringhäälingu ajaviiteorkester Leo Tautsi juhatusel hpl). Ülekanne Riiast. 14.00 Päevauudised saksa keeles. 14.20 Väike meloodiate ringmäng (Ringhäälingu ajaviiteorkester, juh. L. Tauts). 15.00 Jaapani kaasaegne muusika (mgn). 15.30 Saade perenaistele. 16.00 Muusika pärastlõunaks (mgn). 16.45 Päevauudised. 17.00 Päevauudised ja saatekava ülevaade saksa keeles. 17.15 Kirev palett (Ringhäälingu tantsukapell, juh. Vl. Sapošnin). 18.00 Vestlus raamatukapi juures (42): Gustav Suitsust tema 60. sünnipäeva puhul. Käsikiri Marta Siilaots. 18.20 Laulab meeskvartett. 18.30 Aja kaja ja saatekava ülevaade. 19.00 Loengutesari „Meie armee" (ülek., saksa keeles). 19.15 Rindereportaaže (ülek., s. keeles). 19.30 Muusika (ülek.) 19.45 Poliitiline loeng (ülek. s. keeles.) 20.00 Päevauudised saksa keeles. 20.15 Saksa sõduritund (Tantsuviise, mängib Ringhäälingu tantsukapell Vl. Sapošnini juhatusel). 21.00 Päevauudised. Ainult Tartu: 21.15 Päev lõpeb (hpl). 22.00 Päevauudised saksa keeles. Järgnevalt saatelõpp.

Selgusid Eesti muusikaajalooliste kirjandite võistluste tulemused

Eesti muusikaajalooliste uurimistöö edendamiseks muusikaõpilaste hulgas kuulutas E. O. Rahvakasvatuse Peavalitsus käesoleva aasta algul välja eesti muusikaajalugu käsitlevate kirjandite võistluse, millest võisid osa võtta Tallinna Konservatooriumi ja Tartu Kõrgema Muusikakooli õpilased.

Võistluse žürii, millesse kuuluvad A. Kasemets, T. Vettik ja V. Kiimand, otsustas tunnustada auhinna väärilisena kaks esitatud kirjandit, nimelt „Eesti esimene üldlaulupidu 1869. a.", mille autoriks osutus Tartu Kõrgema Muusikakooli õpilane Aino Undla-Põldmäe ja „Eesimese eesti sünfoonisorkestri arengulugu", mille autoriks osutus Tartu Kõrgema Muusikakooli õpilane Paul Sarv.

Esimene kirjand annab ülevaate meie esimese üldlaulupeo eelloost, toimumisest ja järelmõjudest, kusjuures uudse materjalina on käsitletud laulupeo kajastusi tolleaegses soome, ungari, baltisaksa j. m. ajakirjanduses ning Eesti Kultuuriloolises Arhiivis leiduvaid materjale.

Kui seni üldiselt hinnati meie esimest üldlaulupidu tegurina, mille mõjul vallandusid eestlases akkumuleerunud jõud hoogsaks rahvuslikuks arenguks, n. n. „ärkamisajaks", siis A. Undla-Põldmäe tuleb oma kirjandis otsusele, et esimese üldlaulupeo puhul pandi ka alus meie hõimutööle, nii et Lydia Koidula sel puhul võib lausuda Kreutzwaldile: „Meie oleme palju ehituse tööd ära teinud, meie oleme „soome sillale" põhjuskivi pannud". Samuti leiab ta, et kuna esimese laulupeo vastukaja ulatus läbi mitme maa, siis see pole ainult fraas, kui öelda: esimese laulupeoga läks eestlane esmakordselt Euroopasse.

Teise kirjandi autor annab üksikasjalise ülevaate Tartu esimese sünfooniaorkestri loomisest ja tegevusest, rõhutades sel puhul eriti vanameistri A. Lätte andumusliku ja visa töö tähtsust. Selle sümfooniaorkestri loomine tähistab murrangumomenti meie muusika elus: algab muusika kui kunsti käsitlus, kusjuures muusika kui rahvustunde õhutaja ja kui mõistliku ajaviite moment jääb teisele plaanile. Orkestri seitse aastat kestnud tegevus on suurel määral kaasa aidanud meie muusikaarengu süvendamisel, eriti aga hoogu annud meie algupärase sümfoonilise heliloomingu tekkimiseks.

Talude reprivatiseerimine Läänemaal

Kolmapäeval algas Läänemaal talude reprivatiseerimine. Esimesel päeval anti talusid pärisomandiks tagasi Märjamaa, Velise ja Vigala valdade talupidajaile.

AMETLIKUD TEATED

Lina kokkuostu määruse teostamise
MÄÄRUS
15. novembril 1943.

Ida-ala Riigikomissari lina kokkuostu määruse, 21. septembrist 1943 (VBIRKO lk. 136, ABI. Reval lk. 545), § 2 alusel määran Ida-maaala Riigikomissari nõusolekul:

§ 1.

Iga linakasvataja peab 1943 aasta saagist külvipinna iga hektaari kohta ära andma vähemalt
200 kg ropsilinu või takke või
600 kg murtud (lõugutatud) linu
või 1200 kg leotatud linu.

§ 2.

Äraandmiskohuslikkudest tuleb 60% ära anda kuni 30. aprillini 1944 ja ülejäänud 40% kuni 30. juunini 1944.

§ 3.

Lina kokkuostu teostamine toimub eranditult Ostland-Faser G. m. b. H. ja tema poolt selleks volitatud organisatsioonide, linavabrikute ja linafirmade kaudu.

§ 4.

Iga rmk. 1.- väärtuses äraantud ropsilinade, takkude, murtud (lõigatud) või leotatud linade koguse eest antakse preemiaks 2 tekstiilkaubapunkti.

§ 5.

(1) Põllumajanduse Keskvalitsuse juhataja võib üksikuid linakasvatajaid äraandmise kohusest vabastada, kui nad tõendavad:

1. et nende saak on linasilidi (linavõrmi) esinemise tõttu hävinud,

2. et neid on tabanud loodusejõududest tingitud ikaldus.

(2) Enne käesoleva määruse väljakuulutamist väljaantud tunnistused ja tehtud korraldused äraandmise kohusest vabastamise kohta kaotavad kehtivuse.

§ 6

Põllumajanduse Keskvalitsuse juhataja annab vajalikud juhtnöörid.

§ 7.

Käesolev määrus jõustub 16. novembril 1943. a.

Tallinnas, 15. novembril 1943.
KINDRALKOMISSAR TALLINNAS
ülesandel
HOHENLOHE

TEADAANNE
linaropsimise tükitöötasu tingimuste kohta Eesti kindralkomissari-piirkonnas aastaks 1943.
15. novembrist 1943.

Ida-ala Riigikomissari Põllumajanduslikkude tööjõudude töötasu ja töötingimuste korraldamise määruse, 30. märtsist 1943 (VBIRKO lk. 35; ABI. Reval lk. 194), § 15 alusel annab teada järgmist aastal 1943 linaropsimise eest tasu maksmiseks:

1. Kuivõrd linaropsimine toimub tükitöö korras, saavad töötajad
a) ropsitud linade igalt kilolt 40 riigip.
b) takkude „ „ 30 „
Lisaks a) ja b) tähendatud määrades tuleb töötajatele anda tasuta ülalpidamine ja korter.

Kuivõrd ei anta korterit, ei tule töötajatele maksta erilist ühtlustustasu, andmata ülalpidamise eest tuleb töötajatele anda asetasuna igal tööpäeval 70 riigipenni. Kui ülalpidamist võimaldatakse ainult osaliselt, on töötajad õigustatud saama järgmist asetasu:
hommikusöögi asemel 16 riigipenni
lõunasöögi „ 30 „
õhtusöögi „ 25 „

2. Liisaks p.1 tähendatud tasule saavad linaropsijad taluperemeestelt ropsitud linade igalt 100 kilolt 25 preemiapunkti.

Muud lisatasud rahas või asiväärtuses ei ole lubatud.

Tallinnas, 15. Novembril 1943. a.
Kindralkomissar Tallinnas
ülesandel
Hohenlohe

Pika, raske haiguse järele suikus unele meie uuustamata kallis ema ja abikaasa

Salme Paap
(neiuna Allmann)

sünd. 9. IV 1906., surn. 18. XI 1943.

Valusas leinas

lapsed Aadu ja Marju ning abikaasa

Eduard Paap perekonnaga

Matmine Paide Püha-Risti kirikus 21. nov. kell 13.

Palume kõiki sõpru ja tuttavaid lahkunut ta viimsel teekonnal saatma tulla.

KOOLITEENIJAT meesisikut vajatakse Paide Tööstuskooli. Korter kooli juures olemas. Töölevõtmine tööameti kaudu.
Koolijuhataja.

PAIDE NÖÖRITÖÖSTUS, Paides, Pikk tänav 10 valmistab ohja- ja kõlenööri tellija oma materjalist (linavartest ja linadest)

KAOTATUD Kõigi ss. ja Paide vahelisel teel KOTT, millel aadress Päinurme postiag. Sardis. Ausat leidjat palutakse kaotatud ese tasu eest ära tuua Paide politseijaoskonda või Kõigi raiooni konstaabli juurde.

VAHETAN aastase friisi SUGUPULLI ja NUUMSEA (200 kg) noore hobuse vastu. Teatada Paide v., Sargvere as. Mulgi t. P. Kull'ile.

Paide vangimaja vajab VANGIVALVURIT. Töölevõtmine toimub Paide tööameti kaudu.
Vangimaja ülem.

Kõrgem RIIGIAMETNIK, eestlane, soovib Paide linna kaasüürilise korterina OMAETTE TUBA. Omal küte olemas. Pakkum. sit. „Korter+1" all.